

A NYUGAT-BALKÁNI ÁLLAMOK NYELVSTRATÉGIÁI

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: PÁL HELÉN

ALBÁNIA NYELVSTRATÉGIÁJA

Alapadatok

Érintett nyelvek: albán

Érintett országok: Albánia

A nyelv státusa az érintett országban: Albánia hivatalos nyelve az albán¹

Beszélőközösség mérete: Albánia lakosainak a száma 2023. január 1-én 2761 785 fő volt²; a 2011-es népszámlálás adatai szerint 2 765 610 főnek volt albán az anyanyelve az országban, ez a 2011. évi lakosság 98,8%-a (ekkor a teljes lakosság száma 2 800 138 fő volt)³

- 1 Emellett hivatalos nyelv Észak-Macedóniában: Law on the Use of Languages. *Official Gazette of The Republic of Macedonia*. 14. January 2019. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2019\)019-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2019)019-e) (letöltés időpontja: 2024. 02. 16.). Az Albániával szomszédos (és környékbeli) országokban albán nemzetiségű és nyelvű lakosság is él: Szerbiában, Macedóniában, Koszovóban, Montenegróban és Görögországban (Végh 2019: 192–193).
- 2 *Population of Albania on 1st January 2023*. Institute of Statistics. <https://www.instat.gov.al/en/themes/demography-and-social-indicators/population/publication/2023/population-of-albania-on-1st-january-2023/> (letöltés időpontja: 2023. 09. 07.).
- 3 *Population and housing census 2011. Resident population by mother tongue*. Institute of Statistics. https://www.instat.gov.al/media/3058/main_results__population_and_housing_census_2011.pdf (letöltés időpontja: 2024. 01. 10.). További adatok itt az anyanyelvre vonatkozóan: görög 15 196 fő, macedón 4443, roma 4025, aromán 3848, török 714, olasz 523, szerbhorvát 66, egyéb 1870, nem nyilatkozott 3843 fő.

A stratégiai dokumentum típusa: Albánia alkotmánya⁴, az oktatásra vonatkozó törvény⁵

A stratégia természete: Intézkedések az albánra mint hivatalos nyelvre vonatkozóan Albániában⁶

A stratégia kiterjedése: Mivel nincs adat központi albán nyelvstratégiára, és az alkotmányban és a törvényben nincs meghatározva, ezért nem értelmezhető

A stratégia időtartama: Mivel nincs adat központi albán nyelvstratégiára, és az alkotmányban meg a törvényben nincs meghatározva, ezért nem értelmezhető

Intézkedési területek: Az albán nyelv és az országban élő kisebbségek jogainak védelme. A nyelvi jogok érvényesítése az oktatásban. Az Albánia határain túl élő albánok nemzeti jogainak védelme, továbbá Albánia támogatást nyújt a külföldön élő vagy dolgozó állampolgárainak is (az alkotmányban nem említik a nyelvi támogatást, hanem a nemzeti kulturális örökséggel való kapcsolat megőrzését és továbbfejlesztését)⁷

Felelős intézet, kidolgozó: A törvényekben megnevezett nyelvi vonatkozású rendelkezések kidolgozója, végrehajtója, felelőse a kormány

„Nyelvstratégiai mátrix”: Az albán nyelv helyzetére vonatkozóan az UNESCO és az Ethnologue nevű, a világ nyelveit bemutató honlap is közöl adatokat (továbbá az albán arberes, arvanitika, geg és toszk nyelvváltozatairól):⁸

4 Constitution of the Republic of Albania. <https://euralius.eu/index.php/en/library/albanian-legislation?task=download.send&id=178&catid=9&m=0> (letöltés időpontja: 2023.11.28.).

5 Ligji Nr.7952 Nr. 7952, datë 21.6.1995 “Për sistemin arsimor parauniversitar (1)” (i ndryshuar) – 1995. 06. 21-i 7952. számú törvény (és módosítása) az egyetem előtti oktatási rendszerről. <https://www.infocip.org/al/?p=3359> (letöltés időpontja: 2024. 01. 23.).

6 Lásd még Észak-Macedónia nyelvstratégiáját és az országban lévő intézkedéseket kisebbségi nyelvre vonatkozóan, és több más országban is (lásd erről az *Intézkedési területek és A nyelv státusza* című bekezdéseket).

7 Az alkotmányban a 8. cikk szerint „az ország védi a határon kívül élő albánok nemzeti jogait és támogatást nyújt a külföldön élő vagy dolgozó állampolgárainak”. <https://euralius.eu/index.php/en/library/albanian-legislation?task=download.send&id=178&catid=9&m=0> (letöltés időpontja: 2024. 01. 23.), továbbá lásd még Szabó 2021: 36–37.

8 Albanian. *The World Atlas of Languages*. UNESCO. <https://en.wal.unesco.org/search?keys=albanian> (letöltés időpontja: 2024.01.24.), Albanian. Ethnologue. <https://www.ethnologue.com/language/sqi/> (letöltés időpontja: 2023. 10. 25.).

Az arberes albán nyelv Olaszország egyik veszélyeztetett (őshonos) nyelve.⁹

Az arvanitika albán veszélyeztetett őshonos nyelv Görögországban.¹⁰

A geg albán nyelvet körülbelül 3,5 millióan beszélik Észak-Albániában, Koszovóban, Észak-Macedónia nyugati részén, valamint Dél-Montenegró és Dél-Szerbia egyes régióiban. Emellett jelentős számú beszélője él a diaszpórában, különösen Németországban és Svájcban. A geg változat volt az irodalmi nyelv alapja egészen az 1970-es évekig, amikor Enver Hoxha anyanyelvére alapozták az albán nyelv standardizációját.¹¹

Albániában a hivatalos nyelv alapja a toszk albán¹²

I. A nyelv története, jelenkori állapota

Az albán nyelvnek két nagy nyelvjárása alakult ki: a geg és a toszk, ezek kölcsönösen érthetőek.¹³ A geg Albánia hegyvidéki területein a törzsi szervezetben élők nyelve volt. A déli síkvidéki területeken beszélték a toszk nyelvváltozatot, és a gegtől való eltéréseket az is okozta, hogy ezen a területen a lakosok például az olasz vagy a görög nyelvvel is kapcsolatba kerültek.¹⁴ Mind a geg, mind a toszk további (legalább) 4-5 nyelvjárásra oszlik.¹⁵ Az egyes országokban eltérő nyelvjárások használatosak, például Koszovóban és Macedóniában a geg nyelvjárást beszélik, Görögország északnyugati részén a toszk nyelvjárást. A toszk nyelvjárások közé tartozó arvanitika nyelvet Görögország Attika és Boiótia nevű régiójában beszélik, az arberes nyelvet Dél-Olaszországban és Szicíliában,

9 Lásd még Olaszország nyelvstratégiáját és az országban meglévő intézkedéseket a helyi albán nyelvre vonatkozóan.

10 Albanian. *Ethnologue*. <https://www.ethnologue.com/language/sqi/> (letöltés időpontja: 2023. 10. 25.).

11 Ebert et al. 2022: 2.

12 Ebert et al. 2022: 2. Lásd még: Albania. *The World Factbook*. <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/albania/> (letöltés időpontja: 2024. 02. 19.).

13 Albany 2015: 1.

14 Csaplár 1999: 7.

15 Kálmán 2012, lásd még: Albany 2015: 3.

ezeket a fő albán nyelvjárások közé sorolják. Az olaszországi és görögországi albán települések feltehetőleg a 13. és 15. század között jöttek létre.¹⁶

Az általánosan elfogadott nézet szerint az albánok az ókori illírek leszármazottai, akik a Római Birodalom bukása után a germán és szláv népvándorlási hullámok elől a hegyek közé húzódtak. Itt az albán törzsek a szláv invázió ellenére megőrizték a nyelvüket. Az első híradások 9. és 10. századi bizánci forrásokból származnak. A Durrës környéki törzset „Albanoi”-nak, „Arbavitai”-nak nevezték, majd ebből jött létre az Albánia elnevezés az idegen nyelvekben. A nép saját elnevezése *arber*, *arberese* volt. A területen létrejött fejedelemségek uralma után az oszmán hódítás következett.¹⁷

A 17. században a nehéz hegyi életmód elől több ezer család vándorolt Koszovóba, és itt a helyi albán közösségek tagjai lettek. A 19. század második felében is nagy kivándorlási hullám indult Észak- és Dél-Amerikába, Ausztráliába és Új-Zélandra. A nemzeti mozgalmak, továbbá az önálló nemzetállam létrehozása már a 19. században megkezdődött, a nemzeti tudat első szószólói például az italo-albánok voltak (az Appennini-félszigeten a 19. század második felében 80-100 000 fős csoportjuk élt).¹⁸

Az albán nyelv történetéhez hozzátartozik az albán nyelv hivatalos nyelvvé tételéért vívott küzdelem.¹⁹ Az albán mint nemzeti nyelv kialakulása két nagy korszakra tehető. Az első a 16. századtól kezdődött és a 19. század elejéig tartott, a második a 19. század második felétől napjainkig tart. Az első időszakban a külföldi uralom alatt rendszerint megtagadták az albán nyelv használati jogát. Az Oszmán Birodalom uralma idején törvény tiltotta az albán nyelvű írást, ez a rendelet akadályozta az albán nyelvű irodalom kialakulását, és a 19. század végéig az albán nyelvű könyvek ritkák voltak. Az albán irodalom legkorábbi műveit katolikus papok írták, akiknek a Vatikánnal való kapcsolata lehetővé tette, hogy megkerüljék a korlátozásokat, és a munkáikat Albánián kívül, többnyire Rómában tették közzé. A legkorábbi könyvek (a 16. század közepétől a

16 Albany 2015: 3.

17 Csaplár 1999: 4–5.

18 Csaplár 1999: 11.

19 Mita–Anastasi–Flagler 2005: 1.

18. század közepéig tartó időszakban) többnyire vallásos és didaktikus jellegűek voltak. A romantika és a 18. és 19. századi nacionalista mozgalmak megjelenésével változás kezdődött, a műfaji kör kibővült a folklórral és a nyelvészettel, és megjelentek a romantikus és hazafias jellegű könyvek is.²⁰ Az oszmán uralom idején Albániában az albán diákok számára az oktatási nyelv török vagy görög volt. A 19. század második felében és a 20. század elején az albán nemzeti reneszánsz idején az albán nyelv fontos része lett a nemzeti felszabadulás mozgalmának. Az albán nyelv hivatalos nyelvként való elismertetése hozzátartozott az albán identitás elismeréséért folytatott küzdelemhez.²¹ Az albán nyelv standardizációjának része az ábécé egységesítése, a jelenlegi ábécét a manastiri kongresszuson (1908) fogadták el, és ekkor döntöttek arról is, hogy a latin ábécét használják,²² majd ezt az ábécét vették alapul 1972-ben az Albán Nyelvi Ortográfiai Kongresszuson.²³ Ezen elfogadták az egységes irodalmi (standard) nyelvről szóló szabályzatot.²⁴ Az itt született döntést megelőzte a második világháború után zajlott standardizációs tevékenység, például az egységes standard nyelv és helyesírás létrehozására külön bizottságokat állítottak fel, és ide tartozik az 1968-ban megrendezett Pristinai Nyelvészeti Kongresszus is, melynek a mottója az volt: „Egy Nemzet – egy irodalmi nyelv.” Az 1972-es tiranai Ortográfiai Kongresszus után számos fontos munka jelent meg, amelyek kodifikálták a standard nyelv normáját.²⁵

Mielőtt a nemzeti irodalmi nyelvet egységesítették, két fő irodalmi változatban írtak, e két írásmód a geg és a toszk nyelvváltozaton alapult. 1920-ban fogadták el az egységes nemzeti irodalmi nyelv tervét. Az egységesítő tevékenység a második világháború után is folytatódott. A standard nyelv főként a déli toszk nyelvjárás irodalmi változatán alapul, különösen a fonetikai rendszert illetően, de az északi geg irodalmi változatának elemeit is tartalmazza.²⁶ A geg

20 Mérei–Németh 2010.

21 Mita–Anastasi–Flagler 2005: 2.

22 Kryeziu 2018: 109.

23 Kryeziu 2018: 107., Mantho 2015: 40.

24 Kryeziu 2018: 107.

25 Mantho 2015: 40.

26 Mita–Anastasi–Flagler 2005: 2.

nyelvváltozat a II. világháború előtt alacsonyabb presztízzsel rendelkezett, ezután mozgalom indult a geg fennmaradásáért és egyes szavainak az irodalmi nyelvbe való beemeléseért.²⁷ Napjainkban, Albániában a vallási és nyelvi megosztottság alapját az észak–déli, a geg–toszk különállás adja.²⁸

II. Jogi, közigazgatási alapok, előzmények

Albánia hivatalos nyelve az albán.²⁹ Az albán alkotmány preambuluma megemlíti az albán nép egységre való törekvését, a 8. cikk szerint az ország védi a határon kívül élő albánok nemzeti jogait és támogatást nyújt a külföldön élő vagy dolgozó állampolgárainak.³⁰ Az albán alkotmány 59. cikke megfogalmazza a szociális célkitűzéseket, ezek közé tartozik az albán nyelv védelme, továbbá a kulturális örökségvédelem is.³¹

Az albán állam elsőként ismerte el a nyelvi jogokat, amikor felvették a Nemzetek Ligája (The League of Nations – de facto az ENSZ elődszervezete) nemzetközi szervezetbe 1920-ban. 1921 októberében Albánia nyilatkozatot tett, amelyben kötelezettséget vállalt arra, hogy tiszteletben tartja a kisebbségek jogait a békeszerződésekkel összhangban. Napjainkban a nyelvi jog fontos emberi jog az Albán Köztársaságban, és ezt több dokumentumban is szabályozták:³² az Albán Köztársaság alkotmánya³³ mellett például a kisebbségvédelmi törvény-

27 Kálmán 2012.

28 Végh 2019: 190.

29 Albánia alkotmánya, 14. cikk, 1. pont: The official language in the Republic of Albania is Albanian. <https://euralius.eu/index.php/en/library/albanian-legislation?task=download.send&id=178&catid=9&m=0> (letöltés időpontja: 2024. 01. 23.).

30 Constitution of the Republic of Albania. <https://euralius.eu/index.php/en/library/albanian-legislation?task=download.send&id=178&catid=9&m=0> (letöltés időpontja: 2024. 01. 23.), lásd még: Szabó 2021: 36–37.

31 Constitution of the Republic of Albania. <https://euralius.eu/index.php/en/library/albanian-legislation?task=download.send&id=178&catid=9&m=0> letöltés időpontja: 2023.11.28.), lásd még: Szabó 2021: 37.

32 Mita–Anastasi–Flagler 2005: 2–3.

33 Constitution of the Republic of Albania. <https://euralius.eu/index.php/en/library/albanian-legislation?task=download.send&id=178&catid=9&m=0> (letöltés időpontja: 2024. 01. 23.).

ben³⁴, továbbá A 7952. számú törvény (jóváhagyva 1995. 06. 21-én) az „Egyetem előtti oktatási rendszerről”, módosítva 1998. 07. 30-án a 8387. sz. törvény által a 7952. sz. törvényre vonatkozóan: „Az egyetem előtti oktatási rendszer egyes módosításai és változtatásai.”³⁵

1945 után a Hodzsa-rendszer idején szinte a semmiből teremtették meg a felsőoktatást, 1983-ban már 8 felsőoktatási intézményben 28 000 diák tanult.³⁶ A tudományos élet központja az 1972-ben alapított Tudományos Akadémia. Az akadémia által irányított intézetekben számos tudományággal foglalkoznak, ezek között ott van a nyelvtudomány is.³⁷

Albánia Európai Unióhoz való csatlakozásához több feltételnek is teljesülnie kell, például garanciát kell nyújtani a jogállamiság megteremtésére és az alapvető jogok biztosítására, például a kisebbségi jogok védelmére is. „A 2001-es és 2011-es népszámlálás eredményeinek publikálása óta hivatalosan is megerősítették, hogy a jelenlegi Albánia területén éltek és élnek szláv, görög és vlah csoportok.”³⁸ Albánia alkotmányában az alábbi részek vonatkoznak a nemzeti kisebbségekre: (Első rész: Alapelvek. 20. cikk) 1. A nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek a törvény előtt teljes egyenlőségben gyakorolják az emberi és szabadságjogokat. 2. Joguk van szabadon, tiltás és kényszer nélkül kifejezni etnikai, kulturális, vallási és nyelvi hovatartozásukat. Joguk van ezeket megőrizni és továbbfejleszteni, anyanyelvükön tanulni és tanítani, valamint egyesületekbe és szervezetekbe tömörülni érdekeik és identitásuk védelme érdekében.³⁹

34 Law Nr. 96/2017. on the Protection of National Minorities in the Republic of Albania. <https://rm.coe.int/law-on-protection-of-national-minorities-in-albania-english/1680a0c256> (letöltés időpontja: 2024. 07. 16.).

35 Ligji Nr.7952 Nr. 7952, datë 21.6.1995 “Për sistemin arsimor parauniversitar (1)” (i ndryshuar) – 1995. 06. 21-i 7952. számú törvény (és módosítása) az egyetem előtti oktatási rendszerről. <https://www.infocip.org/al/?p=3359> (letöltés időpontja: 2024.01.23.).

36 Réti 2000: 237.

37 Réti 2000: 238.

38 Végh 2019: 192.

39 Constitution of the Republic of Albania. <https://euralius.eu/index.php/en/library/albanian-legislation?task=download.send&id=178&catid=9&m=0> (letöltés időpontja: 2024. 01. 10.).

Érdemes hozzátenni, hogy Albánia nem ratifikálta a *Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai chartáját*.⁴⁰

III. A stratégia célja

Kormányzati nyelvpolitikával megtámogatott nyelvstratégiai dokumentumról nincs adat.

Albániában az alkotmányban megfogalmazták az albán nyelv és az országban élő kisebbségek jogainak védelmét.

Albánia a határain túl élő albánok nemzeti jogainak védelmét is célul tűzte ki, továbbá Albánia támogatást nyújt a külföldön élő vagy dolgozó állampolgárainak is. A jogi dokumentumok különválasztják az albánok és az Albániában élő nemzeti kisebbségek nyelvi jogainak szabályozását. Ezek szerint az albán az első nyelv, amely az állam működésének az alapja, továbbá érvényesítik az országban élő nemzeti kisebbségek nyelvi jogait az oktatásban, a kultúrában, a médiában, a hivatalos kommunikációban (lásd erről a *II., Jogi, közigazgatási alapok, előzmények* című fejezetet).

IV. Szerkezeti felépítés

Albánia alkotmányában a 14. cikk 1. pontja kimondja, hogy Albánia hivatalos nyelve az albán.⁴¹ A 8. cikk rendelkezik a határain kívül élő albánok jogairól és nemzeti kulturális örökségük támogatásáról.⁴² Az 59. cikk g) pontja rendel-

40 Draft Instrument of Ratification of the Republic of Albania concerning the European Charter for Regional or Minority Languages, 7/5/2019. Council of Europe. <https://rm.coe.int/draft-instrument-of-ratification-of-the-republic-of-albania-concerning/168096d1a8> (letöltés időpontja: 2024. 07. 16.).

41 Consolidated Version of the Constitution of the Republic of Albania Integrating the Draft Constitutional Amendments [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2016\)064-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2016)064-e) (letöltés időpontja: 2024. 02. 19.).

42 Consolidated Version of the Constitution of the Republic of Albania Integrating the Draft Constitutional Amendments [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2016\)064-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2016)064-e) (letöltés időpontja: 2024. 02. 19.).

kezik a nemzeti kulturális örökség védelméről és az albán nyelvre vonatkozó gondoskodásról.⁴³

7952. számú törvény (jóváhagyva 1995. 06. 21-én) az „Egyetem előtti oktatási rendszerről”, módosítva 1998. 07. 30-án a 8387. sz. törvény által a 7952. sz. törvényre vonatkozóan: „Az egyetem előtti oktatási rendszer egyes módosításai és változtatásai.” A törvény 6. cikke szerint az Albán Köztársaság közoktatási intézményeiben az órákat albán nyelven tartják, kivéve, ha a törvény másként rendelkezik. A 10. cikk 10.1 pontja szerint a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek oktatási tervek és programok keretében lehetőséget kapnak a nyelvük tanulására és oktatására, történelmük és kultúrájuk megismerésére. A 10.2 pont kijelenti, hogy az Albán Köztársaság gazdasági, társadalmi, politikai és kulturális életében való aktív és egyenlő részvétel érdekében az állam megteremti a feltételeket az iskoláskorú kisebbségi személyek számára az albán nyelv, az albán történelem és kultúra elsajátítására. A 10.3 pont szerint az oktatási terveket és programokat, valamint az anyanyelv és a hivatalos nyelv oktatási folyamatban történő használatáról szóló beszámolókat az Oktatási Minisztérium külön rendeletei határozzák meg. A 10.4 pont szerint a kisebbségekhez tartozók oktatása bizonyos oktatási egységekben és oktatási intézményekben folyik, amelyek megnyitása és működtetése a Minisztertanács által meghatározott eljárások szerint történik. A 11. cikk 11.1 pontja szerint az Albán Köztársaság területén kívül élő albán állampolgárságú személyeknek joguk van az Albán Köztársaságban tanulni. Felvételük az Oktatási és Tudományos Minisztérium által jóváhagyott szabályzat szerint történik.⁴⁴

43 Consolidated Version of the Constitution of the Republic of Albania Intergationg the Draft Constitutional Amendments [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2016\)064-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2016)064-e) (letöltés időpontja: 2024. 02. 19.).

44 Ligji Nr.7952 Nr. 7952, datë 21.6.1995 “Për sistemin arsimor parauniversitar (1)” (i ndryshuar) – 1995. 06. 21-i 7952. számú törvény (és módosítása) az egyetem előtti oktatási rendszerről. <https://www.infocip.org/al/?p=3359> (letöltés időpontja: 2024. 02. 19.).

V. Intézkedési területek

Az albán nyelv és az országban élő kisebbségek jogainak védelme. A nyelvi jogok érvényesítése az oktatásban. Az Albánia határain túl élő albánok nemzeti jogainak védelme. Albánia támogatást nyújt a külföldön élő vagy dolgozó állampolgárainak is (az alkotmányban nem említik a nyelvi támogatást, hanem a nemzeti kulturális örökséggel való kapcsolat megőrzését és továbbfejlesztését).

VI. Ütemterv

Mivel nincs központi nyelvstratégia és a nyelvi vonatkozású törvény nem tartalmaz határidőt, ezért nincs erre vonatkozó adat.

VII. Feladat- és hatáskörök

[VIII. Felügyelet, fenntartás és megújítás]

Mivel nincs központi nyelvstratégia, ezért erre nincs adat.

IX. Összehasonlítás, esetleges kitekintés

Magyarországot és Albániát tekintve a két ország közti hasonlóságok közé tartozik, hogy az albánokra e kissé szépirodalmi elnevezést is alkalmazni szokták: „a Balkán magyarjai”,⁴⁵ mivel államhatárai nem etnikai határok, „szomszédsági viszonyait zömmel az albán kisebbségi csoportok politikai küzdelmei határozzák meg. Ezért az albán geopolitikai gondolat elsődleges tényezője a nemzetegyesítés és az egység megőrzése, amely túlmutat a vallási területen. [...] Jelenleg ez azonban már nemzetpolitikai szintű integrációs gondolattá fejlődött, amely ugyanakkor a jelenlegi nemzetközi politikai értékrend(szer)ben megvalósíthatatlan a 19. századi területszerző, határmódosító módon”.⁴⁶ Kitanics Máté

45 Végh 2019: 202.

46 Végh 2019: 202.

rámutat, hogy mindkét ország esetében az egy nemzethez tartozó közösségeket határok választják el egymástól, továbbá a névadó államterületen kívül milliós nagyságrendben élnek kisebbségi sorban az egy nemzethez tartozók.⁴⁷ Ezért a fent említett anyaországok nyelvre vonatkozó intézkedései figyelmet fordítanak a kisebbségben élők nyelvére és kulturális örökségének fenntartására is. Az egyes csoportokban jelen lévő identitás szempontjából is összehasonlíthatók a két nemzet tagjai. Az albánok egyes közösségei évszázadok óta elkülönülten élnek a többi csoportoktól, míg a magyar nemzetet 1920-ban a trianoni békediktátum során darabolták részekre. Kitanics adatai szerint a „több állam területén élő albánok bár egységes nemzetet képeznek, bizonyos szempontokat figyelembe véve különböző identitásokat hordozó csoportokra oszthatók”.⁴⁸ Jellemző példa a regionális identitáskülönbségre az albániai és koszovói albánok esete. A magyar nemzethez tartozó közösségeket tekintve sajátos helyzetbe kerültek a határon túli magyarok, hiszen magyar nyelvük mellé rendszerint megtanulják az államnyelvet is, továbbá ahhoz az országhoz is kötődnek, ahol napjainkban élnek.

Kormányzati nyelvpolitikával megtámogatott nyelvstratégiai dokumentumról sem Magyarországról, sem Albániából nincs adat. Azonban kutatási céllal készült nyelvstratégiai dokumentumok mindkét ország nyelvére vonatkozóan rendelkezésre állnak. Mindkét országra érvényes, hogy az adott alkotmány tartalmazza a (magyar, illetve az albán) nyelv és az országban élő kisebbségek jogainak védelmét. A magyarországi Alaptörvény vonatkozó szövege így szól: „Magyarország védi a magyar nyelvet. [...] Kinyilvánítjuk, hogy a velünk élő nemzetiségek a magyar politikai közösség részei és államalkotó tényezők. Vállaljuk, hogy örökségünket, egyedülálló nyelvünket, a magyar kultúrát, a magyarországi nemzetiségek nyelvét és kultúráját [...] ápoljuk és megóvjuk.”⁴⁹ Albánia alkotmánya tartalmazza a határain túl élő albánok nemzeti jogainak védelmét is, továbbá Albánia támogatást nyújt a külföldön élő vagy dolgozó

47 Kitanics 2010: 16.

48 Kitanics 2010: 16.

49 Magyarország Alaptörvénye. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv> (letöltés időpontja: 2024. 01. 25.).

állampolgárainak is. Az albán alkotmány preambuluma megemlíti az albán nép egységre való törekvését. Az alkotmány tartalmazza a nemzeti kulturális örökség védelmét és különös figyelmet szán az albán nyelvre is.⁵⁰

Magyarországra és Albániára is vonatkozik, hogy érvényesítik a nyelvi jogokat az oktatásban.⁵¹

Felhasznált irodalom

Albania. *The World Factbook*. <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/albania/> (letöltés időpontja: 2024. 02. 19.).

Albanian. *Ethnologue*. <https://www.ethnologue.com/language/sqi/> (letöltés időpontja: 2023. 10. 25.).

Albanian. *The World Atlas of Languages*. UNESCO. <https://en.wal.unesco.org/search?keys=albanian> (letöltés időpontja: 2024.01.24.).

Albany 2015. Albany, Katie: /n/:/r/ Correspondences in Albanian Dialects: Understanding the n>r Sound Change. *City University of New York (CUNY) CUNY Academic Works*. 9-2015. https://academicworks.cuny.edu/cgi/view-content.cgi?article=1846&context=gc_etds (letöltés időpontja: 2024.02.19.).

Csaplár 1999. Csaplár Krisztián: Az albán nemzetállam megteremtésének első kísérlete. *Világtörténet* (1999) 1. sz. 3–33. https://tti.abtk.hu/images/kiadvanyok/folyoiratok/vilagtortenet/vt_1999_1/csaplar.pdf (letöltés időpontja: 2023. 09. 07.).

Ebert et al. 2022. Ebert, Christian – Kuqi, Adrian – Widmer, Paul – Sonnenhauser, Barbara UD: Gheg Pear Stories: An annotated treebank of Gheg Albanian as spoken in Switzerland. *Research Square*. posted 14 Sep, 2022. <https://www.researchsquare.com/article/rs-2056973/v1> (letöltés időpontja: 2024. 02. 19.).

50 Constitution of the Republic of Albania. <https://euralius.eu/index.php/en/library/albanian-legislation?task=download.send&id=178&catid=9&m=0> (letöltés időpontja: 2024. 01. 25.).

51 Magyarországra vonatkozóan lásd: 2023. évi LII. törvény a pedagógusok új életpályájáról. <https://njt.hu/jogszabaly/2023-52-00-00> (letöltés időpontja: 2024. 05. 02.). Albániára vonatkozóan lásd: Constitution of the Republic of Albania. <https://euralius.eu/index.php/en/library/albanian-legislation?task=download.send&id=178&catid=9&m=0> (letöltés időpontja: 2024. 01. 25.).

- Kálmán 2012. Kálmán László: A gégek és a toszkok titokzatos nyelve. *Nyelv és Tudomány* 2012. július 31. <https://www.nyest.hu/hirek/a-gegek-es-a-toszkok-titkzatos-nyelve> (letöltés időpontja: 2023. 09. 27.).
- Kitanics 2010. Kitanics Máté: Az albán történelem mérföldkövei – a kezdetektől a bipoláris világ széthullásáig. In Kitanics Máté – Pap Norbert (szerk.): *Albánok*. (Balkán Füzetek No. 9.) PTE TTK FI Kelet-Mediterrán és Balkán Tanulmányok Központja, Pécs, 2010. 16–32.
- Kryeziu 2018. Kryeziu, Sindorela Doli: The Path of Standard Albanian Language Formation. *European Journal of Social Science Education and Research*, 5. (May-August 2018) No 2. 106–115. https://revistia.com/files/articles/ejs-er_v5_i2_18/Kryeziu.pdf (letöltés időpontja: 2024. 01. 24.).
- Mantho 2015. Mantho, Edlira: Standard Albanian and the Language of Television Concrete Observations. *Asian Journal of Social Sciences & Humanities*, 4. (May 2015) No 2. 39–46. <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=98195f0c339d892ec74e3374f75510bc7ed70dfd> (letöltés időpontja: 2024. 02. 19.).
- Mérei–Németh 2010. Mérei András – Németh Ádám: Albánia történeti kronológiája. In Kitanics Máté – Pap Norbert (szerk.) *Albánok*. (Balkán Füzetek No. 9.) PTE TTK FI Kelet-Mediterrán és Balkán Tanulmányok Központja, Pécs, 2010. 7–15. <https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/11063/pte-periodikak-balkanfuzetek-ttk-2010-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (letöltés időpontja: 2024. 01. 25.).
- Mita–Anastasi–Flagler 2005. Mita, Nikoleta – Anastasi, Aurela – Flagler, Marieta: *Linguistic Rights in Albania*. Universiteit Antwerpen, Antwerpen, 2005. <https://hosting.uantwerpen.be/ela/wp-content/uploads/2019/08/Albania.pdf> (letöltés időpontja: 2023. 11. 28.).
- Population and housing census 2011. Resident population by mother tongue*. Institute of Statistics, 2012. https://www.instat.gov.al/media/3058/main_results__population_and_housing_census_2011.pdf (letöltés időpontja: 2024. 01. 10.).
- Population of Albania on 1st January 2023*. Institute of Statistics, 2023. <https://www.instat.gov.al/en/themes/demography-and-social-indicators/>

- population/publication/2023/population-of-albania-on-1st-january-2023/ (letöltés időpontja: 2023. 09. 07.).
- Réti 2000. Réti György: *Albánia sorsfordulói*. Aula Kiadó Kft., Budapest, 2000.
- Szabó 2021. Szabó Zsolt: Albánia. In Halász Iván – Szabó Zsolt: *Alkotmány és kormányzás Kelet-Európában*. Gondolat Kiadó – Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézete, Budapest, 2021. 31–60. https://www.uni-nke.hu/document/uni-nke-hu/SzaboHalasz_nyomdai_pdf.pdf (letöltés időpontja: 2024. 05. 02.).
- Végh 2019. Végh Andor: Albánia európai integrációs kérdései. In Koller Boglárka – Ördögh Tibor (szerk.): *Európaizáció a Nyugat-Balkánon*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest. 189–203.

Jogi források

2023. évi LII. törvény a pedagógusok új életpályájáról.
<https://njt.hu/jogszabaly/2023-52-00-00> (letöltés időpontja: 2024. 05. 02.).
- Consolidated Version of the Constitution of the Republic of Albania Integrating the Draft Constitutional Amendments [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2016\)064-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2016)064-e) (letöltés időpontja: 2024. 02. 19.).
- Constitution of the Republic of Albania. <https://euralius.eu/index.php/en/library/albanian-legislation?task=download.send&id=178&catid=9&m=0> (letöltés időpontja: 2023.11.28.).
- Draft Instrument of Ratification of the Republic of Albania concerning the European Charter for Regional or Minority Languages, 7/5/2019. Council of Europe. <https://rm.coe.int/draft-instrument-of-ratification-of-the-republic-of-albania-concerning/168096d1a8> (letöltés időpontja: 2024. 07. 16.).
- Ligji Nr.7952 Nr. 7952, datë 21.6.1995 “Për sistemin arsimor parauniversitare (1)” (i ndryshuar) – 1995. 06. 21-i 7952. számú törvény (és módosítása) az egyetem előtti oktatási rendszerről. <https://www.infocip.org/al/?p=3359> (letöltés időpontja: 2024.01.23.).
- Magyarország Alaptörvénye. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv> (letöltés időpontja: 2024. 01. 25.).

BOSZNIA-HERCEGOVINA NYELVSTRATÉGIÁJA

Alapadatok

Érintett nyelvek: bosnyák, horvát, szerb

Érintett országok: Bosznia-Hercegovina

A nyelv státusa az érintett országban: Bosznia-Hercegovinában hivatalos nyelv a bosnyák, a horvát és a szerb is¹

Beszélőközösség mérete: a 3 531 159 fős lakosságból a bosnyák nyelv az anyanyelve 1 866 585 főnek, horvát 515 481 főnek, szerb 1 086 027 főnek, más nyelv 55 579 főnek, nem válaszolt 7487 fő (2013-as adatok szerint, frissebb adatok nincsenek az ország statisztikai hivatalának honlapján²)

A stratégiai dokumentum típusa: Bosznia-Hercegovina alkotmánya³, törvények⁴

-
- 1 Constitution of the Federation of Bosnia and Herzegovina. [https://www.venice.coe.int/web-forms/documents/?pdf=CDL\(2000\)054-e](https://www.venice.coe.int/web-forms/documents/?pdf=CDL(2000)054-e) (letöltés időpontja: 2024. 01. 29.), lásd még: Bosnia and Herzegovina. *Ethnologue*. <https://www.ethnologue.com/country/BA/> (letöltés időpontja: 2023. 10. 10.). Továbbá a bosnyák az egyik hivatalos nyelv Montenegróban (Čušić 2023: 99). Az alábbi alkotmány nem tartalmazza a fent említett adatokat: Constitution of Bosnia and Herzegovina. <https://www.ohr.int/ohr-dept/legal/laws-of-bih/pdf/001%20-%20Constitutions/BH/BH%20CONSTITUTION%20.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 01. 29.), lásd erről: Džindo-Žerić 2012: 91.
 - 2 *Population*. Agency for Statistics of Bosnia and Herzegovina. <https://bhas.gov.ba/?lang=en> (letöltés időpontja: 2024. 02. 20.). Lásd még: *Census of population, households and Dwellings in Bosnia and Herzegovina, 2013*. Final results. https://www.popis.gov.ba/popis2013/doc/RezultatiPopisa_BS.pdf (letöltés időpontja: 2024. 02. 20.).
 - 3 Constitution of the Federation of Bosnia and Herzegovina. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL\(2000\)054-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL(2000)054-e) (letöltés időpontja: 2024. 01. 29.).
 - 4 Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini. http://fmon.gov.ba/Upload/Dokumenti/7e1e8c33-c594-4784-817a-e46de79149fa_Okvirni%20zakon%20o%20osnovnom%20i%20srednjem%20obrazovanju%20u%20Bosni%20i%20Hercegovini.pdf (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).
Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Bosni i Hercegovini. http://www.podaci.net/_gBiH/propis/Okvirni_Zakon_o/Z-pobhe02v0788.html (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).
Okvirni zakon o srednjem strukovnom obrazovanju i obuci u Bosni i Hercegovini.

A stratégia természete: A nemzeti nyelvekre vonatkozó célok megvalósítása; nyelvstratégia hiányában nincs más adat

A stratégia kiterjedése: Nyelvstratégia hiányában nincs erre vonatkozó adat

A stratégia időtartama: Nyelvstratégia hiányában nincs erre vonatkozó adat

Intézkedési területek (felsorolva): A nemzeti nyelvekre vonatkozó célok megvalósítása a Bosznia-hercegovinai Föderáció alkotmánya szerint⁵. Hivatalos irányelvek a nemzeti nyelvek, az idegen nyelvek és a kisebbségi nyelvek tanulásának és tanításának előmozdítása érdekében. A hivatalos nyelvi intézkedésekhez kapcsolódik a jelnyelv ügye, ez a bosznia-hercegovinai jelnyelv használatáról szóló törvény⁶ hatálya alá tartozik

Felelős intézet, kidolgozó: Központi nyelvstratégia hiányában nincs erre vonatkozó adat

http://mcp.gov.ba/attachments/bs_Migrirani_dokumenti/Sektori/Obrazovanje/Obrazovanje-zakoni/aOkvirni_zakon_o_srednjem_strucnom_obrazovanju_i_obuci_u_BiH,b.pdf (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).

Okvirni zakon o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini. <https://www.paragraf.ba/propisi/bih/okvirni-zakon-o-visokom-obrazovanju-u-bosni-i-hercegovini.html> (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).

Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Bosni i Hercegovini. http://www.podaci.net/_gBiH/propis/Okvirni_Zakon_o/Z-poobhe02v0788.html (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).

Parlamentarna Skupština Bosne i Hercegovine. <https://aposo.gov.ba/sadrzaj/uploads/Okvirni-zakon-o-pred%C5%A1kolskom-odgoju-i-obrazovanju-u-Bosni-i-Hercegovini.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 01. 24.).

Zakon o Agenciji Za Predškolsko, Osnovno I Srednje Obrazovanje. <https://aposo.gov.ba/sadrzaj/uploads/Zakon-o-Agenciji.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).

- 5 Zakon o upotrebi znakovnog jezika u Bosni i Hercegovini „Službeni glasnik BiH“ br. 75/09 (Törvény a jelnyelv használatáról): <http://www.mpr.gov.ba/biblioteka/zakoni/bs/Zakon%20o%20upotrebi%20znakovnog%20jezika.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 16.).

Constitution of the Federation of Bosnia and Herzegovina. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL\(2000\)054-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL(2000)054-e) (letöltés időpontja: 2024. 01. 29.).

- 6 Zakon o upotrebi znakovnog jezika u Bosni i Hercegovini „Službeni glasnik BiH“ br. 75/09 (Törvény a jelnyelv használatáról). <http://www.mpr.gov.ba/biblioteka/zakoni/bs/Zakon%20o%20upotrebi%20znakovnog%20jezika.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 16.). Lásd még: *Deaf History, Europe*. <https://deafhistory.eu/index.php/component/zoo/item/bosnia-and-herzegovina-legal-recognition-of-sign-language> (letöltés időpontja: 2024. 01. 29.). *Bosnia and Herzegovina*. British Council. <https://www.bbc.com/news/world-europe-17211415> (letöltés időpontja: 2023. 12. 04.).

Nyelvstratégiai mátrix: A bosnyák függetlenségért folytatott hosszú küzdelem során a bosnyákok kulturális sajátossága a vallás volt, nem a nyelv, és ezért kevés erőfeszítést tettek, vagy kevés érdeklődést tanúsítottak egy elkülönült bosnyák nyelv standardizálására vonatkozóan. A bosnyák írók és nyelvészek csak a huszadik század elején kezdték el standardizálni a bosnyákot, és máig nézetkülönbségek jelentkeznek annak tekintetében, hogy mely jellemzők alkotják a hivatalos bosnyák nyelvet.⁷ A nyelv státusa ezért bizonytalan

I. A nyelv története, jelenkori állapota

A szlávok több hullámban érkeztek a Nyugat-Balkán területére, majd a 6. század végén előretörő délszláv törzsek letelepedtek itt, és a területet a 7. században már Sclavinia ('szlávok országa') néven emlegették. A délszláv törzsek között kialakuló elkülönülést segítették a Balkán földrajzi jellemzői is, vagyis a hegyes-völgyes, szabdalt táj, ami akadályozta a közlekedést és a kapcsolattartást a letelepült szláv közösségek között. Az önazonosító népeveket a 8. századtól kezdve kezdték használni az egyébként földrajzilag és politikailag is szétagolt szláv törzsek.⁸ A török hódoltság idején alakult ki az a többi balkáni területtől eltérő sajátosság Bosznia területén, hogy a helyi lakosság nagy része áttért az iszlám vallásra, így versengés jött létre a római katolikus egyház és az iszlám között, Hercegovinában pedig a szerb ortodox egyház igyekezett érvényesülni. Bár a három legnagyobb etnikai csoport, a bosnyák, szerb és horvát ugyanazt a délszláv örökséget vallja magáénak, a történelem során a lakosok az eltérő vallási hovatartozás szerint autonóm vallási közösségekben éltek egy területen. A szerb és horvát megnevezést (amit eredetileg a délszláv törzsi csoportok megkülönböztetésére használtak) a balkáni nacionalista mozgalmak a nemzetek szerinti elkülönülésre alkalmazták, majd a nemzeti öntudat a bosnyákok

7 *Background Information (Bosnian)*. Department of Slavic, East European & Eurasian Languages & Cultures. UCLA. <https://slavic.ucla.edu/languages/bcs/bosnian-background-info/> (letöltés időpontja: 2023. 11. 30.), lásd még: Bosnian. *The World Atlas of Languages*. UNESCO. <https://en.wal.unesco.org/search?keys=bosnian> (letöltés időpontja: 2024. 01. 29.).

8 Borsányi 2003.

körében is megjelent.⁹ Bosznia-Hercegovina területén a jugoszláv időszakban a lakosság túlnyomó többségének az anyanyelve a szerb-horvát volt, ez a kölcsönösen érthető nyelvek együttes leírására szolgált, azonban később ez a meghatározás megváltozott, a beszélő etnikai és politikai hovatartozásától függően szerb, horvát vagy bosnyák lett. Vannak kisebb regionális eltérések a kiejtésben és a szókincsben, de minden Bosznia-Hercegovinán belül beszélt variáns jobban hasonlít egymáshoz, mint például a belgrádi (szerbiai) vagy a zágrábi (horvátországi) beszédhez. Bosznia-Hercegovinában a latin és cirill ábécé is használatos, és mindkettőt tanítják az iskolákban és használják a sajtóban.¹⁰ Bosznia-Hercegovinában a bosnyák nyelv elsősorban a bosnyák nemzetiségűek anyanyelve, de más nemzetiségűeké is.¹¹ Továbbá a bosnyák nyelv hivatalosan elismert nemzeti nyelvi Horvátországban, Szerbiában, Észak-Macedóniában és Koszovóban. Emellett Nyugat-Európában és Észak-Amerikában körülbelül 150 000 ember beszéli a bosnyák nyelvet, és 100 000–200 000 közötti beszélője van Törökországban.¹²

Napjainkban a bosnyák nyelv létezése mellett és ellen is érvelnek.¹³ A bosnyák, szerb és horvát nyelv szoros rokonságban áll egymással, ami miatt egy nyelvként is értelmezik ezeket a nyelveket, de elkülönítésüket vagy együvé tartozásukat a különféle történelmi események is befolyásolták.

II. Jogi, közigazgatási alapok, előzmények

Bosznia-Hercegovina nyelvekre vonatkozó intézkedései mindhárom nemzeti nyelvvel (bosnyák, horvát és szerb), az idegen nyelvekkel és a regionális vagy kisebbségi nyelvekkel foglalkoznak. A kormány 2005-ben aláírta a *Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai chartáját*, a parlament pedig ratifikálta

9 Fehér 2019: 108–110.

10 *Bosnia and Herzegovina*. British Council. <https://www.bbc.com/news/world-europe-17211415> (letöltés időpontja: 2024. 02. 16.), lásd még: Džindo-Žerić 2012: 91.

11 Napjainkban a szerb, horvát vagy bosnyák anyanyelv meghatározás a beszélő etnikai és politikai hovatartozásától is függ (Pickering–Malcolm–Lampe 2024.).

12 Čušić 2023: 99.

13 Mulalić–Akbarov 2012, Stojanov 2023.

Bosznia-Hercegovinában. A Charta szövege rámutat a regionális vagy kisebbségi nyelvek értékeire, és az alábbi meghatározást nyújtja: Ezek a nyelvek az állam egy adott területén hagyományos használatúak, és az adott nemzetiségek (a beszélői) kevesebben vannak, mint az állam többi lakói. Ezek a nyelvek különböznek az állam hivatalos nyelvétől vagy nyelveitől, vagy a bevándorlók nyelvétől. A területen, ahol a regionális vagy kisebbségi nyelv használatos, a kisebbségek száma indokolja a védő vagy támogató intézkedéseket. A „nem területi nyelvek” is eltérnek az adott ország többi állampolgárának nyelvétől, hagyományos használatúak, de nem köthetők egy területhez. Bosznia-Hercegovina a vállalása szerint a Charta rendelkezéseit a következő nyelvekre alkalmazza: albán, montenegrói, cseh, olasz, magyar, macedón, német, lengyel, romani, román, ruszin, szlovák, szlovén, török, ukrán, zsidó (jiddis és ladino).¹⁴

A törvények a nyelvhasználatra is vonatkoznak, például törvények szabályozzák az óvodai, az alapfokú és a középfokú oktatást, valamint a továbbképzést és a felsőoktatást, mint például a *Kerettörvény az iskola előtti oktatásról Bosznia-Hercegovinában* (2007),¹⁵ Az óvodai, alap- és középfokú oktatás törvénye (2007),¹⁶ a *Kerettörvény az alap- és középfokú oktatásról Bosznia-Hercegovinában*

14 *European Charter for Regional or Minority Languages*. <https://rm.coe.int/ecrml-2nded-collected-texts-en/1680a30493> (letöltés időpontja: 2024. 01. 29.), lásd még: *Bosnia and Herzegovina*. British Council. <https://www.bbc.com/news/world-europe-17211415> (letöltés időpontja: 2023.12.15.).

15 *Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Bosni i Hercegovini*. http://www.podaci.net/_gBiH/propis/Okvirni_Zakon_o/Z-poobhe02v0788.html (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).

16 *Zakon o Agenciji Za Predškolsko, Osnovno I Srednje Obrazovanje*. <https://aposo.gov.ba/sadrzaj/uploads/Zakon-o-Agenciji.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).

(2003),¹⁷ *Középfokú szakképzési kerettörvény* (2008),¹⁸ valamint a *Felsőoktatási kerettörvény Bosznia-Hercegovinában* (2007).¹⁹

A Bosznia-hercegovinai Föderáció alkotmánya²⁰ is tartalmaz a nemzeti nyelvekre vonatkozó cikkeket: I. A szövetség létrehozása (Establishment of the federation), 6. cikk:

- (1) A hivatalos nyelv és írás meghatározása.
- (2) A kommunikáció és az oktatás nyelvének meghatározása.
- (3) A törvényhozás minden házának többségi szavazatával további nyelveket is ki lehet jelölni hivatalosnak.²¹

Emellett hivatalos nyelvi irányelveket is megalkottak, ezeket a nemzeti nyelvek, az idegen nyelvek és a regionális vagy kisebbségi nyelvek tanulásának és tanításának előmozdítása érdekében hozták létre, például a *Bosznia-Hercegovina átdolgozott stratégiai terve a romák oktatási igényeire vonatkozóan*, melyet az Emberi Jogok és a Menekültek Minisztériuma tett közzé (*Revised Action Plan of Bosnia and Herzegovina on Roma Educational Needs – published by the Ministry for Human Rights and Refugees*). A jelnyelvet hivatalosan elismerik a hivatalos nyelvpolitikához kapcsolódó állami dokumentumok, ide kapcsolható a bosznia-hercegovinai jelnyelv használatáról szóló törvény²².

17 Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini. http://fmon.gov.ba/Upload/Dokumenti/7e1e8c33-c594-4784-817a-e46de79149fa_Okvirni%20zakon%20o%20osnovnom%20i%20srednjem%20obrazovanju%20u%20Bosni%20i%20Hercegovini.pdf (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).

18 Okvirni zakon o srednjem strucnom obrazovanju i obuci u Bosni i Hercegovini. http://mcp.gov.ba/attachments/bs_Migrirani_dokumenti/Sektori/Obrazovanje/Obrazovanje-zakoni/aOkvirni_zakon_o_srednjem_strucnom_obrazovanju_i_obuci_u_BiH,b.pdf (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).

19 Okvirni zakon o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini. <https://www.paragraf.ba/propsi/bih/okvirni-zakon-o-visokom-obrazovanju-u-bosni-i-hercegovini.html> (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).

20 Constitution of the Federation of Bosnia and Herzegovina. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL\(2000\)054-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL(2000)054-e) (letöltés időpontja: 2024. 01. 29.).

21 II. Human Rights and Fundamental Freedoms A. General. Article 6. Constitution of the Federation of Bosnia and Herzegovina. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL\(2000\)054-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL(2000)054-e) (letöltés időpontja: 2023. 12. 15.).

22 *Bosnia and Herzegovina*. British Council. <https://www.bbc.com/news/world-europe-17211415> (letöltés időpontja: 2023. 12. 04.).

A 2005. október 5-én elfogadott, a nemzeti kisebbségekre vonatkozó törvény szerint a nemzeti kisebbségek tagjai a nyelvet, irodalmat, történelmet és kultúrát annak a nemzeti kisebbségnek a nyelvén tanulhatják, amelyhez az adott személy tartozik. Ezért Bosznia-Hercegovina oktatási hatóságainak kötelezniük kell azokat a tanintézményeket (óvoda, általános iskola, középiskola), ahol a tanulói létszám legalább egy harmadát teszik ki egy adott nemzeti kisebbség tagjai, hogy a tanterv szerint biztosítsák a nemzeti kisebbség nyelvén történő oktatást. Továbbá, ha nemzeti kisebbség tagjai a létszám ötödét teszik ki, akkor a nemzeti kisebbség nyelvén kiegészítő oktatást kell biztosítani nyelvi, irodalmi, történelmi és kulturális témákból.²³

Ez egy különleges szerkezetű föderáció, a Boszniai Szerb Köztársaság autonóm régiója Bosznia-Hercegovinának, és sajátos viszonya van Szerbiával. Ez nyelvi jogi szempontból azért érdekes, mert amikor Szerbia elfogadta a szerb nyelv és cirill írásmód védelméről szóló törvényt 2021 szeptemberében,²⁴ két hónappal később szinte megegyező szöveggel ugyanilyen törvényt hozott a Boszniai Szerb Köztársaság is, bár ennek egyes rendelkezéseit a Köztársaság törvényhozása később a másik két államalapító nemzet (a bosnyák és a horvát) nemzeti jogaival ellentétesnek nyilvánította.²⁵

III. A stratégia célja

A Bosznia-hercegovinai Föderáció alkotmányában szerepelnek a nyelvekre irányuló törekvések (a dokumentum meghatározza a hivatalos nyelveket és a hivatalos ábécét, de lehetőséget ad más nyelvek használatára a kommunikációban

23 Law on Amendments to the Law on Rights of National Minorities. „Official Gazette of Bosnia and Herzegovina. 76/05. Department for Legal Affairs. <https://www.ohr.int/ohr-dept/legal/laws-of-bih/pdf/008%20-%20HUMAN%20RIGHTS%20OMBUDSMAN%20OF%20BOSNIA%20AND%20HERZEGOVINA/BH%20Law%20on%20Amendments%20to%20Law%20on%20Rights%20of%20National%20Minorities%2076-05.pdf> (letöltés időpontja: 2023. 12. 04.).

24 Law on the Use of the Serbian Language in Public Life and the Protection and Preservation of the Cyrillic Script. Official Gazette of the Republic of Serbia, no. 89/2021. <https://pravno-informacioni-sistem.rs/arhslgl/numberOverview/sgarh/22760#> (letöltés időpontja: 2024. 07. 16.).

25 Panić 2021.

és az oktatás nyelveként, továbbá bizonyos feltételekkel más nyelvek is kijelölhetők hivatalosnak).²⁶ Hivatalos irányelvek keletkeztek a nemzeti nyelvek, az idegen nyelvek és a kisebbségi nyelvek tanulásának és tanításának előmozdítása érdekében: *Kerettörvény az iskola előtti oktatásról Bosznia-Hercegovinában* 10. cikk: Nyelvhez való jog: Tiszteletben tartják a Bosznia-Hercegovinában élő összes nép és nemzeti kisebbség nyelvét és kultúráját.²⁷ *Az óvodai, alap és középfokú oktatás törvénye* 10. cikk: az Óvodai, Alapfokú és Középfokú Oktatási Ügynökség tolmácsolást nyújt az illetékes oktatási hatóságoknak oktatási ügyekben.²⁸ *Kerettörvény az alap- és középfokú oktatásról Bosznia-Hercegovinában* 8. cikk: A nemzeti kisebbségek jogainak védelméről szóló keretegyezmény értelmében minden Bosznia-Hercegovinában élő jelentős számú kisebbség nyelvét és kultúráját a lehető legnagyobb mértékben tisztelik, továbbá tanulják az iskolában.²⁹ *Középfokú szakképzési törvény* III. Fejezet, Tanterv és programok, 8. cikk (A tantervek kidolgozása és tartalma): (5) A tantárgyak és a tartalom tanterv által meghatározott része előadható a Bosznia-Hercegovina államot alkotó nemzetek nyelvein kívül a világnyelveken az illetékes minisztérium jóváhagyásával. (6) A nemzeti kisebbséghez tartozó gyermek oktatása a bosznia-hercegovinai nemzeti kisebbségek jogainak védelméről szóló törvény rendelkezései szerint történik a nemzeti kisebbségek nyelvén és írásmódjával, összhangban a fent említett és más, a bosznia-hercegovinai oktatási rendszert szabályozó törvényekkel.³⁰ *Felsőoktatási kerettörvény* Bosznia-Hercegovinában

26 Constitution of the Federation of Bosnia and Herzegovina. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL\(2000\)054-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL(2000)054-e) (letöltés időpontja: 2024. 01. 29.): II. rész 6. cikk, 1., 2., 3. pont.

27 Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Bosni i Hercegovini. http://www.podaci.net/_gBiH/propis/Okvirni_Zakon_o/Z-poo02v0788.html (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).

28 Zakon o Agenciji Za Predškolsko, Osnovno I Srednje Obrazovanje. <https://aposo.gov.ba/sadržaj/uploads/Zakon-o-Agenciji.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 01.).

29 Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini. http://fmon.gov.ba/Upload/Dokumenti/7e1e8c33-c594-4784-817a-e46de79149fa_Okvirni%20zakon%20o%20osnovnom%20i%20srednjem%20obrazovanju%20u%20Bosni%20i%20Hercegovini.pdf (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).

30 Okvirni zakon o srednjem strukovnom obrazovanju i obuci u Bosni i Hercegovini. http://mcp.gov.ba/attachments/bs_Migrirani_dokumenti/Sektori/Obrazovanje/Obrazovanje-zakoni/aOkvirni_zakon_o_srednjem_strucnom_obrazovanju_i_obuci_u_BiH,b.pdf (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).

II. rész, Felsőoktatási intézmények, 1. Hozzáférés a felsőoktatáshoz, 7. cikk: [...] A boszniai-hercegovinai, felsőoktatási engedéllyel rendelkező felsőoktatási intézmények a felsőoktatásba való bejutást sem közvetlenül, sem közvetve nem korlátozzák semmilyen valós, illetőleg feltételezett alapon, mint például: nem, faj, szexuális irányultság, fizikai vagy egyéb hiány, családi állapot, bőrszín, nyelv, vallás, politikai vagy egyéb vélemény, nemzeti, etnikai vagy társadalmi származás, nemzeti közösséggel való kapcsolat, vagyon, születés, életkor vagy egyéb állapot. 22. cikk: A felsőoktatási intézmények törvényi rendelkezés szerint jogosultak: [...] Bosznia-Hercegovina nyelvei közül kijelölni egy vagy több alkotónyelvet. 25. cikk: Az egyes állami felsőoktatási intézmények alapszabálya és az egyes magán felsőoktatási intézmények alapokmánya szerint [...] az intézmény megvédi a személyzetet bármilyen alapon történő diszkriminációtól, például: nem, faj, szexuális irányultság, családi állapot, bőrszín, nyelv, vallás, politikai vagy egyéb vélemény, nemzeti, etnikai vagy társadalmi származás, nemzeti közösséggel való kapcsolat, vagyon, születési vagy bármilyen más állapot alapján. 12. A tanulók jogai és kötelezettségei, 38. cikk: Az egyes felsőoktatási intézmények alapszabálya vagy azzal egyenértékű alapdokumentuma olyan rendelkezéseket tartalmaz, amelyek szerint [...] megvédi a tanulókat a diszkriminációtól bármilyen alapon, például: nem, faj, szexuális irányultság, családi állapot, bőrszín, vallás, nyelv, politikai vagy egyéb vélemény, nemzeti, etnikai vagy társadalmi származás, nemzeti közösséggel való kapcsolat, vagyon, születési vagy bármilyen más helyzet alapján. 46. cikk: Az Információs és Dokumentumelismerési Központ (Centar za informiranje i priznavanje – CIP: feladata a felsőoktatás területén tájékoztatás és a dokumentumok elismerése). A CIP-et egy héttagú igazgatóság irányítja. Az igazgatóságba két személyt választanak az ország minden nemzetének képviselői közül és a nemzeti kisebbségek egy-egy képviselőjét.³¹

A hivatalos nyelvpolitikához kapcsolódik a jelnyelv támogatása, ez a bosznia-hercegovinai jelnyelv használatáról szóló törvény hatálya alá tartozik.

31 Okvirni zakon o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini. <https://www.paragraf.ba/propisi/bih/okvirni-zakon-o-visokom-obrazovanju-u-bosni-i-hercegovini.html> (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).

A Szarajevói Egyetem Nyelvi Intézetében munkálatok folynak arra vonatkozóan, hogy biztosítsák a nyelv digitális térben való jelenlétét, ehhez járul a bosnyák nyelv technológiai támogatása. Az említett Nyelvi Intézet (Language Institute of University of Sarajevo) kifejlesztett egy digitális platformot a bosnyák nyelv számára, ez az e-bosanski³². A célja, hogy nyelvi anyagot szolgáltatson a bosnyák nyelvről online formátumban. A jelenleg elérhető anyag a Bosnyák Kiejtési Variációk Szótára – Hang- (online) és ábécékonvertáló.³³ A fent említett tevékenység célja, hogy a nyelv használata ne szoruljon ki a digitális kommunikációból és ezáltal ne kerüljön hátrányba a hétköznapi életben.

IV. Szerkezeti felépítés

Nem értelmezhető, mert nincs nyelvstratégiai dokumentum és nyelvtörvény.

V. Intézkedési területek

A nemzeti nyelvek, az idegen nyelvek és a kisebbségi nyelvek tanulásának és tanításának elősegítése. A jelnyelv támogatása.

A nemzeti nyelvek társadalmi reprezentálása céljából a közszolgálati és a kereskedelmi médiumokban a helyi többséghez igazodó nemzeti nyelvű (bosnyák, szerb, horvát) tartalmak jelennek meg. A bosnyák médiatartalmakat egyaránt publikálják latin és cirill írással.³⁴

VI. Ütemterv

Nem értelmezhető, mert nincs központi nyelvstratégia.

32 Az e-bosanski honlapjának elérhetősége: <https://www.e-bosanski.ba/> (letöltés időpontja: 2023.12.15.).

33 Čušić 2023: 101.

34 *Bosnia and Herzegovina*. British Council. <https://www.bbc.com/news/world-europe-17211415> (letöltés időpontja: 2024.02.18.).

VII. Feladat- és hatáskörök

A törvényekben megnevezett nyelvi vonatkozású rendelkezések kidolgozója, végrehajtója, felelőse a kormány.

VIII. Felügyelet, fenntartás és megújítás

A törvényekben megnevezett nyelvi vonatkozású rendelkezések kidolgozója, végrehajtója, felelőse a kormány.

IX. Összehasonlítás, esetleges kitekintés

Összehasonlítva Magyarországot és Bosznia-Hercegovinát, egyik országban sincs nyelvtörvény. Napjainkban a volt Jugoszláviából kivált országokban a szerb-horvát nyelvtől elkülönült nyelvek standardizációs folyamata zajlik. Bosznia-Hercegovinában három hivatalos nyelv van, a bosnyák, a horvát és a szerb. A lakosság etnikai összetétele (2013-as adatok szerint): a bosnyákok aránya 50,11%, a szerbeké 30,78%, a horvátoké 15,43%.³⁵ Az ország alkotmánya szerint a három említett nyelv beszélőit egyenlő jogok illetik meg. Az ország társadalmi és gazdasági törekvéseinek megfelelően és az EU-tagság elérése érdekében az állami hatóságok és a kisebb területek hatóságai arra törekednek, hogy harmonizálják a nyelvekre vonatkozó irányelveiket. Terveik szerint a jogszabályok harmonizációját és a három hivatalos nyelv és a két írásmód tudatosítását még hatékonyabbá szeretnék tenni.³⁶ A Magyarországon tapasztalható nyelvi helyzet és a bosznia-hercegovinai összehasonlítása (például az együtt élő több nemzetiség és az általuk használt nyelvek párhuzamos használata) tapasztalatok szerzésére is lehetőséget nyújt. Magyarország államnyelve a magyar, de

35 *Census of population, households and Dwellings in Bosnia and Herzegovina, 2013. Final results.* Agency for Statistics of Bosnia and Herzegovina. https://www.popis.gov.ba/popis2013/doc/RezultatiPopisa_BS.pdf (letöltés időpontja: 2024. 02. 20.).

36 *Bosnia and Herzegovina.* British Council. <https://www.bbc.com/news/world-europe-17211415> (letöltés időpontja: 2023.12.18.).

több nemzetiségi nyelv is használatos az országban. A magyar nyelvre vonatkozó stratégia azonban nem hagyhatja figyelmen kívül a Magyarország területén élő nemzetiségek tagjait sem. A nemzeti kisebbségi jogoknak biztosítaniuk kell a nemzeti kisebbség azonosságtudatának megőrzését, a közösség társadalmi lehetőségeit, szociális és kulturális, tudományos gyarapodását, saját életét illető öngazgatását.³⁷

Bosznia-Hercegovina és Magyarország nyelvre vonatkozó cselekvési tervei közül kiemelhető az adott nyelv (a bosnyák és a magyar) digitális támogatása, az erre vonatkozó törekvések és intézkedések mindkét országban léteznek. Napjainkban aktuális feladat (a nyelvekre vonatkozó cselekvési tervekben) az adott nyelv technológiai támogatása, hogy ezáltal elkerüljék a nyelv digitális kihalását. Magyarországon és Bosznia-Hercegovinában is felismerték, hogy a nyelvet a kibertérben is használni kell, és ehhez biztosítani kell a technológiai feltételeket is. Ha a nyelv kiszorul a digitális kommunikációból, akkor a hétköznapi életben is hátrányt szenved. A nyelv digitális kihalásának megakadályozásához Magyarországon és Bosznia-Hercegovinában is tettek már erőfeszítéseket a digitális szolgáltatások bevezetésére. A kisebbségi helyzetben élőket is fenyegeti a nyelv digitális kihalása (de az erre vonatkozó intézkedésekre a fent említett országokból nincs adat). Esetükben az angol nyelv dominanciája mellett a többségi közeg nyelve is befolyásoló tényező.

Irodalom

Background Information (Bosnian). Department of Slavic, East European & Eurasian Languages & Cultures. UCLA. <https://slavic.ucla.edu/languages/bcs/bosnian-background-info/> (letöltés időpontja: 2023. 11. 30.), lásd még: Bosnian. *The World Atlas of Languages.* UNESCO. <https://en.wal.unesco.org/search?keys=bosnian> (letöltés időpontja: 2024. 01. 29.).

37 Külügyminisztérium, Parlamenti Államtitkárság. Felelősségi területek. Kisebbségi jogok. <https://2010-2014.kormany.hu/hu/kulugyminiszterium/parlamenti-allamtitkarsag/felelossegi-teruletek/kisebbségi-jogok> (letöltés időpontja: 2023.12.18.).

- Borsányi 2003. Borsányi András: *Montenegró a függetlenné válás útján*. Doktori (PhD) értekezés. Budapest, 2003. <https://tudasportal.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/20.500.12944/11958/Teljes%20sz%c3%b6veg%21.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (letöltés időpontja: 2023.10.11.).
- Bosnia and Herzegovina. British Council. <https://www.bbc.com/news/world-europe-17211415> (letöltés időpontja: 2023. 12. 04.).
- Bosnia and Herzegovina. Ethnologue. <https://www.ethnologue.com/country/BA/> (letöltés időpontja: 2023. 10. 10.).
- Census of population, households and Dwellings in Bosnia and Herzegovina, 2013. Final results. Agency for Statistics of Bosnia and Herzegovina. https://www.popis.gov.ba/popis2013/doc/RezultatiPopisa_BS.pdf (letöltés időpontja: 2024. 02. 20.).
- Ćušić 2023. Ćušić, Tarik: Language Report Bosnian. In *European Language Equality*. Research Gate, 2023. 99–102 https://www.researchgate.net/publication/371355950_Language_Report_Bosnian (letöltés időpontja: 2023. 10. 10.).
- Deaf History, Europe. <https://deafhistory.eu/index.php/component/zoo/item/bosnia-and-herzegovina-legal-recognition-of-sign-language> (letöltés időpontja: 2024. 01. 29.).
- Džindo–Žerić 2012. Džindo, Jasmin – Žerić, Selma: Bosnia and Herzegovina. In Extra, Guus – Yağmur, Kutlay (ed.): *Language Rich Europe*. Cambridge University Press, on behalf of the British Council, 2012. 91–96. https://real.mtak.hu/13814/1/LRE_English_Language_Rich_Europe_-_Trends_in_Policies_and_Practices_for_Multilingualism_in_Europe.pdf (letöltés időpontja: 2024. 02. 16.).
- Fehér 2019. Fehér Viktor: Nacionalizmus és jugonosztalgia a volt Jugoszlávia területén és Vajdaságban. *Híd*, 2019. június, 6. sz. 106–117. https://epa.oszk.hu/01000/01014/00169/pdf/EPA01014_hid_2019_06_106-117.pdf (letöltés időpontja: 2024. 02. 16.).
- Mulalić–Akbarov 2012. Mulalić, Almasa – Akbarov, Azamat: Historical and socio-political features of language in Bosnia-Herzegovina. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 2012/2. (Temmuz-Aralık) (Balkan Özel Sayısı-II), 22–28.

- <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/288490> (letöltés időpontja: 2024. 02. 16.).
- Panić 2021. Panić, Katarina: The battle over the latin and cyrillic scripts. *Fair Planet*. November 25. 2021. <https://www.fairplanet.org/editors-pick/the-battle-over-the-latin-and-cyrillic-scripts/> (letöltés időpontja: 2024. 07. 16.).
- Pickering–Malcolm–Lampe 2024. Pickering, Paula – Malcolm, Noel R. – Lampe, John R.: Bosnia and Herzegovina. *Encyclopedia Britannica*, 29 Apr. 2024, <https://www.britannica.com/place/Bosnia-and-Herzegovina> (letöltés időpontja: 2024. 05. 02.).
- Population. Agency for Statistics of Bosnia and Herzegovina. <https://bhas.gov.ba/?lang=en> (letöltés időpontja: 2024. 02. 20.).
- Stojanov 2023. Stojanov, Tomislav: Understanding spelling conflicts in Bosnian, Croatian, Montenegrin, and Serbian: Insights from speakers’ attitudes and beliefs. *Lingua*, 296. (2023) 103622. 1–36. <https://nottingham-repository.worktribe.com/index.php/previewfile/27596019/1-s2.0-S0024384123001468-main.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 16.).

Jogi források

- Constitution of Bosnia and Herzegovina. (Bosznia-Hercegovina Alkotmánya) <https://www.ohr.int/ohr-dept/legal/laws-of-bih/pdf/001%20-%20Constitutions/BH/BH%20CONSTITUTION%20.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 01. 29.).
- Constitution of the Federation of Bosnia and Herzegovina. (A Bosznia-hercegovinai Föderáció Alkotmánya) [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL\(2000\)054-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL(2000)054-e) (letöltés időpontja: 2024. 01. 29.).
- European Charter for Regional or Minority Languages. <https://rm.coe.int/ecrml-2nded-collected-texts-en/1680a30493> (letöltés időpontja: 2024. 01. 29.).
- Law on Amendments to the Law on Rights of National Minorities. *Official Gazette of Bosnia and Herzegovina*. 76/05. Department for Legal Affairs. <https://www.ohr.int/ohr-dept/legal/laws-of-bih/pdf/008%20-%20HUMAN%20RIGHTS%20OMBUDSMAN%20OF%20BOSNIA%20AND%20HERZEGOVINA/BH%20Law%20on%20Amendments%20to%20Law%20on%20>

Rights%20of%20National%20Minorities%2076-05.pdf (letöltés időpontja: 2023. 12. 04.).

Law on the Use of the Serbian Language in Public Life and the Protection and Preservation of the Cyrillic Script. *Official Gazette of the Republic of Serbia*, no. 89/2021. <https://pravno-informacioni-sistem.rs/arhslgl/numberOverview/sgarh/22760#> (letöltés időpontja: 2024. 07. 16.).

Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini. (Kerettörvény az alap- és középfokú oktatásról Bosznia-Hercegovinában) http://fmon.gov.ba/Upload/Dokumenti/7e1e8c33-c594-4784-817a-e46de-79149fa_Okvirni%20zakon%20o%20osnovnom%20i%20srednjem%20obrazovanju%20u%20Bosni%20i%20Hercegovini.pdf (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).

Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Bosni i Hercegovini. (Kerettörvény az óvodai nevelésről Bosznia-Hercegovinában) http://www.podaci.net/_gBiH/propis/Okvirni_Zakon_o/Z-poobhe02v0788.html (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).

Okvirni zakon o srednjem strukovnom obrazovanju i obuci u Bosni i Hercegovini. (Kerettörvény a középfokú szakképzésről Bosznia-Hercegovinában) http://mcp.gov.ba/attachments/bs_Migrirani_dokumenti/Sektor/Obrazovanje/Obrazovanje-zakoni/aOkvirni_zakon_o_srednjem_strucnom_obrazovanju_i_obuci_u_BiH,b.pdf (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).

Okvirni zakon o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini. (Kerettörvény a felsőoktatásról Bosznia-Hercegovinában) <https://www.paragraf.ba/propisi/bih/okvirni-zakon-o-visokom-obrazovanju-u-bosni-i-hercegovini.html> (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).

Zakon o Agenciji Za Predškolsko, Osnovno I Srednje Obrazovanje. (Törvény az Óvodai, Alapfokú és Középfokú Oktatási Ügynökségről) <https://aposo.gov.ba/sadrzaj/uploads/Zakon-o-Agenciji.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).

Zakon o upotrebi znakovnog jezika u Bosni i Hercegovini (Törvény a jelnyelv használatáról Bosznia-Hercegovinában) Službeni glasnik BiH 75/09 <http://www.mpr.gov.ba/biblioteka/zakoni/bs/Zakon%20o%20upotrebi%20znakovnog%20jezika.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 16.).

ÉSZAK-MACEDÓNIA NYELVSTRATÉGIÁJA

Alapadatok

Érintett nyelvek: macedón

Érintett országok: Észak-macedón Köztársaság

A nyelv státusa az érintett országban: A macedón hivatalos nyelv az Észak-macedón Köztársaságban.¹ (Emellett az albán is hivatalos nyelv az országban.)² Továbbá hivatalosnak számítanak azok a kisebbségi nyelvek is, amelyeket az adott helyen a lakosok 20%-a beszél³

Beszélőközösség mérete: A 2021-es népszámlálás adatai szerint a teljes számba vett népesség 2 097 319 fő volt, ennek 61,38%-a mondta, hogy macedón az anyanyelve⁴

1 The Constitution of the Republic of North Macedonia. https://www.sobranie.mk/the-constitution-of-the-republic-of-macedonia-ns_article-constitution-of-the-republic-of-north-macedonia.nspx (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).

2 Az erről szóló törvény 2019. január 14-én jelent meg az ország hivatalos közlönyében. <https://meta.mk/en/law-on-use-of-languages-published-in-official-gazette/> Law on the Use of Languages. Official Gazette of The Republic of Macedonia. 14. January 2019. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2019\)019-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2019)019-e) (letöltés időpontja: 2024. 02. 16.), lásd még: Vati 2008: 5.

3 Az alkotmány által elismert kisebbségi nyelvek: albán, szerb, török, romani (cigány). (Alkotmány: I. Alapvető rendelkezések, 7. cikk.) https://www.sobranie.mk/the-constitution-of-the-republic-of-macedonia-ns_article-constitution-of-the-republic-of-north-macedonia.nspx%20 (letöltés időpontja: 2024. 01. 24., lásd még: Braun 2019: 207., Vati 2008: 5.).

4 Republic of North Macedonia Ministry of Information Society and Administration <https://ovp.gov.mk/en/institutions/agency-for-the-use-of-the-language-spoken-by-at-least-20-of-the-citizens-in-the-republic-of-north-macedonia/> (letöltés időpontja: 2023. 10. 10.). A 2 097 319 fő 61,38%-ának anyanyelve a macedón, 24,34% albán, 3,41% török, 1,73% romani, 0,17%, vlach, 0,61% szerb, 0,85% bosnyák.

A stratégiai dokumentum típusa: Az Észak-macedón Köztársaság alkotmánya⁵, törvények

A stratégia természete: a kisebbségi nyelvek standardizálása, a hivatalos nyelvek támogatása, intézményesítés

A stratégia kiterjedése: Mivel nincs központi nyelvstratégia, és az alkotmányban és a törvényekben ez nincs meghatározva, ezért nem értelmezhető

A stratégia időtartama: Mivel nincs központi nyelvstratégia, és az alkotmányban és a törvényekben ez nincs meghatározva, ezért nem értelmezhető

Intézkedési területek (felsorolva): A hivatalos nyelvek támogatása, a Nyelvhasználati Ügynökség mint felelős intézet tevékenysége, azon nyelvek standardizációja és egységesítése, amelyeket a lakosság legalább 20%-a használ, továbbá intézményeknek támogatás nyújtása nyelvi vonatkozású ügyekben. Az albán nyelv hivatalos használatának bővítéséről rendelkező törvény megalkotása⁶

Felelős intézet, kidolgozó: Nyelvhasználati Ügynökség (Az Észak-Macedónia Köztársaság Állampolgárainak Legalább 20%-a Által Beszélt Nyelv Használatával Foglalkozó Ügynökség⁷), a felügyelő szerve az Észak-macedón Köztársaság kormánya

„Nyelvstratégiai mátrix”: Az UNESCO honlapján található adatok szerint a macedón nyelv nem veszélyeztetett, ellenben a macedón jelnyelv igen.⁸

5 The Constitution of the Republic of North Macedonia. https://www.sobranie.mk/the-constitution-of-the-republic-of-macedonia-ns_article-constitution-of-the-republic-of-north-macedonia.nspx (letöltés időpontja: 2024. 04. 23.).

6 Törvény a nyelvek használatáról (2019. január 14-én tették közzé) <https://iuj.gov.mk/wp-content/uploads/2020/10/Zakon-za-upotreba-jazitsite-14-01-2019.pdf>, Law on the Use of Languages. Official Gazette of The Republic of Macedonia. 14. January 2019. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2019\)019-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2019)019-e) (letöltés időpontja: 2024. 02. 01.).

7 Агенција за примена на јазикот што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните во Република Северна Македонија: azon nyelvek használatára jött létre, melyeket Észak-Macedónia lakosságának legalább 20%-a beszél (Andeva–Sela–Matovski 2022: 117.). Azon nyelvek standardizációjáért és egységesítéséért, amelyeket a lakosság legalább 20%-a beszél, egy jogi személy felelős: az Ügynökség igazgatóját Észak-Macedónia Kormánya választja meg egy azelőtt meghirdetett felhívás alapján, 4 éves időszakra, az újráválasztás jogával (Andeva–Sela–Matovski 2022: 117.).

8 Macedonian. *The World Atlas of Languages*. UNESCO https://en.wal.unesco.org/discover/languages?text=macedonian&sort_by=title (letöltés időpontja: 2024. 01. 24.).

Ugyanezen a honlapon található adatok szerint az Észak-Macedóniában beszélt albán nyelv nem veszélyeztetett.⁹

I. A nyelv története, jelenkori állapota

A mai Macedónia területét a 6–7. században foglalták el déli szláv törzsek. 855 és 886 között önálló szláv nyelvű egyház jött létre a területen Cirill és Metód tevékenysége nyomán.¹⁰ A macedón nemzeti identitás egy szláv nyelvű ortodox keresztény identitásból és egy bolgár nemzeti identitásból jött létre. A történelem során a terület a bolgárok fennhatósága alá is tartozott (például a történelmi jelentőségű Ohrid város a Bolgár Birodalom fővárosa volt a 10. század végén és a 11. század elején), és a török hódítás előtt szerb uralom alatt is állt. Ezért a macedón nyelvre a bolgár és a szerb is hatott. Amikor 1913-ban a szerb uralom felváltotta az oszmán-törökökét, a szerbek hivatalosan tagadták a macedón nyelv megkülönböztetését, és a macedón nyelvet a szerb-horvát dialektusaként kezelték. 1944 augusztusában a macedón nyelvet a Macedón Köztársaság hivatalos nyelvéné nyilvánították.¹¹ A modern macedón standard nyelv kialakulásához vezető folyamat a 19. század elején kezdődött, a nemzeti ébredés mozgalmának célja volt, hogy Macedónia függetlenné váljon, és ehhez a nyelv kérdése is hozzátartozott.¹² 1944 novemberében a Macedónia Népeinek Antifasiszta Népfelszabadító Gyűlése (ASNOM)¹³ egy speciális szervezetet jelölt ki a nyelv és a helyesírás ügyére (Комисијата за јазик и правопис¹⁴/Nyelvi és Helyesírási Bizottság). A bizottság feladata volt, hogy kidolgozzon egy javaslatot az ábécére és a helyesírás rendszerére. A macedón irodalmi nyelv alapjául a nyugati nyelvjárásokat választották, ezeknek is a központi dialektusait.

9 Languages in country: Albanian. *The World Atlas of Languages*. UNESCO https://en.wal.unesco.org/search?keys=albanian&f%5B0%5D=content_type%3Alanguage_in_country (letöltés időpontja: 2024. 01. 24.).

10 Márky 2022.

11 Friedman 2001. <https://web.archive.org/web/20190710210850/http://humstatic.uchicago.edu/mahimahi/media/faculty/vfriedm/164Friedman01.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 20.).

12 Topolinjska 1998: 8.

13 Kiselinovski 2016: 136.

14 Vidoeski 1998: 15–21., lásd még: Маринов 2013: 473.

A bizottság azért ajánlotta a kiválasztott dialektust, mert Nyugat-Macedónia, és különösen ennek központi részének városai, mint Skopje, Veles, Prilep, Bitola és Ohrid régi és nagy önkormányzati központok voltak, és a történelem során gazdasági és kulturális centrumként működtek.¹⁵ 1945-ben megalkották a macedón ábécét és helyesírási szabályzatot.¹⁶ 1944-ben a macedón nyelvet a nyugati bolgár nyelvjárások átalakításával és szerbesítésével, továbbá új cirill írásjelek megalkotásával kodifikálták. Ezután a Macedón Szocialista Köztársaság, majd a(z Észak)-Macedón Köztársaság hivatalos nyelve önállóvá vált, és ehhez önálló nemzettudat is társult.¹⁷

1950-ben az 1946-ban létrehozott szkopjei macedón tanszéken lefektették a macedón nyelv leíró nyelvtanának alapjait, és elfogadták az új helyesírást. 1969-ben *Isztorija na makedonszkiot narod I–III. Nova Makedonija* néven megjelent az első nagyobb tudományos összefoglalás a macedóniai szlávok történetéről.¹⁸

Az ország 1991. szeptember 8-án népszavazással vált függetlenné Jugoszláviától. Erről az Észak-macedón Köztársaság alkotmányában is megemlékeznek, továbbá az országban lakó nemzetiségekről is, akik teljes jogú állampolgárok (albán, török, vlach, Romani „és más nemzetiségek”). Az alkotmány 7-es cikke a nyelvre vonatkozóan az alábbi adatokat tartalmazza: „A cirill ábécével írt macedón nyelv a hivatalos nyelv az Észak-macedón Köztársaságban. Azokban a helyi önkormányzati egységekben, ahol a lakosok többsége valamely nemzetiséghez tartozik, a macedón nyelv és a cirill ábécé mellett e lakosok nyelve és ábécéje is használható hivatalos nyelvként, törvényben meghatározott módon. Azokban a helyi önkormányzati egységekben, ahol jelentős számú, valamely nemzetiséghez tartozó lakos él, a macedón nyelv és a cirill ábécé mellett e lakosok nyelve és ábécéje is használható hivatalos nyelvként, törvényben meghatározott feltételekkel és módon.”¹⁹

15 Vidoeski 1998: 15–21.

16 Vati 2008.

17 Márky 2022.

18 Vati 2008.

19 The Constitution of the Republic of North Macedonia. https://www.sobranie.mk/the-constitution-of-the-republic-of-macedonia-ns_article-constitution-of-the-republic-of-north-macedonia.nspx (letöltés időpontja: 2023. 12. 18.).

II. Jogi, közigazgatási alapok, előzmények

Az Észak-macedón Köztársaság alkotmányának 7. cikke kimondja, hogy az egyetlen hivatalos nyelv az egész országban a cirill ábécével írt macedón nyelv, míg a nemzetiségek nyelve csak azokban önkormányzatokban (településeken) hivatalos nyelv, ahol az ott élő lakosok többsége vagy jelentős része egy nemzetiséghez tartozik, ennek használatát a törvény határozza meg.²⁰ Ezt 2001-ben kiegészítették azzal, hogy más nyelv és annak ábécéje is lehet hivatalos az egész országban.²¹ A 2008-as *Törvény azon nyelvek használatáról, amelyeket Észak-Macedónia polgárainak legalább 20%-a beszél*²² változtatásokat hozott a nem többségi etnikai csoportok nyelvhasználatára vonatkozóan. E törvény szerint azokban a helyi önkormányzatokban, ahol az adott nyelvet az ott élő lakosok legalább 20%-a használja, ott ez hivatalos nyelvként használható, továbbá az a nyelv, amelyet a lakosok kevesebb mint 20%-a használ, akkor lehet hivatalos nyelv, ha az önkormányzati képviselő-testület ilyen határozatot hoz.²³ A 2008-as törvénnyel kapcsolatban számos észrevétel született, majd később ezek az észrevételek is hozzájárultak a 2018-as *Törvény a nyelvek használatáról* (*Law on the Use of Languages*) nevű törvény 2019. január 14-ei létrejöttéhez,²⁴ mely az albán nyelv hivatalos használatának bővítéséről rendelkezik Észak-Macedóniában. Az albán nyelv hivatalos használatának bővítéséről szóló törvényt január 15-én tették közzé, miután a parlament elnöke, az albán nemzetiségű Talat Xhaferi aláírta. Xhaferi ezzel az intézkedéssel megkerülte Gjorge Ivanov

20 The Constitution of the Republic of North Macedonia. https://www.sobranie.mk/the-constitution-of-the-republic-of-macedonia-ns_article-constitution-of-the-republic-of-north-macedonia.nspx (letöltés időpontja: 2023. 12. 18.).

21 Kadriu-Sela 2017: 6., Rizankoska–Trajkoska 2019: 11.

22 Закон за употреба јазиците/Law on the Use of Languages spoken by at least 20% of the citizens of the Republic of Macedonia. Official Gazette 2008/2011. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2019\)019-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2019)019-e) (letöltés időpontja: 2024. 02. 01.).

23 Rizankoska–Trajkoska 2019: 11.

24 Law on the Use of Languages. <https://iuj.gov.mk/wp-content/uploads/2020/10/THE-LAW-ON-THE-USE-OF-LANGUAGES-PDF.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 01.).

elnököt, aki szerint a törvényjavaslat alkotmányellenes és szükségtelen. Az új rendelkezés értelmében az albán nyelvet szélesebb körben használják majd, mint korábban, eddig csak azokon a területeken volt hivatalos nyelv, ahol a kisebbség a lakosság legalább 20 százalékát tette ki. Az albánok Macedónia 2 millió lakosának mintegy negyede. Az intézkedés kiterjeszti az albán nyelv használati körét országos szinten, beleértve a közigazgatási, egészségügyi, igazságügyi, rendőrségi és egyéb hivatalos ügyeket.²⁵ A megválasztott képviselők már korábban is használhatták az albán nyelvet a parlamentben, és az új törvény értelmében a felszólaló ezen a nyelven beszélhet és vezethet üléseket. A törvény értelmében továbbra is a macedón az elsődleges hivatalos nyelv.

A jelenlegi jogi keretben a *Törvény a nyelvek használatáról* (*Law on the Use of Languages*, hatályba lépett: 2019. január 14-én: Official Gazette n.7/2019) az irányadó.²⁶ A Nyelvhasználati Ügynökség jogi személy, amely felelős azoknak a nyelveknek a standardizációjáért és egységesítéséért, amelyeket a lakosság legalább 20%-a használ. Az Ügynökség igazgatóját Észak-Macedónia Kormánya választja meg egy azelőtt meghirdetett felhívás alapján, 4 éves időszakra, az újraválasztás jogával. A nyelvhasználatról szóló törvény (2019) értelmében az Ügynökség feladata: az intézmények támogatása a nevezett törvényben foglalt kötelezettségek teljesítésében, ideértve dokumentumok fordítását, lektorálását, minden szöveg lektorálását, amely megjelent a Hivatalos Közlönyben. Az Ügynökség emellett intézkedéseket tesz azon nyelvek használatának érdekében, amelyet a polgárok legalább 20%-a beszél, emellett jelentéseket készít

25 Opinion on the Law on the Use of Languages. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2019\)033-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2019)033-e) (letöltés időpontja: 2024. 02. 16.). Lásd még: *Fifth opinion on North Macedonia*. Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities (ACFC). Council of Europe, 2022. <https://rm.coe.int/5th-op-north-macedonia-en/1680a82967> (letöltés időpontja: 2024. 01. 24.). A 2018-ban elfogadott Law on the Use of Languages nevű törvény új változata kiterjeszti az albánul beszélők jogait nemzeti és helyi szinten is.

26 Andeva–Sela–Matovski 2022: 116. Lásd még: The Law on the Use of Languages. <https://iu.gov.mk/wp-content/uploads/2020/10/THE-LAW-ON-THE-USE-OF-LANGUAGES-PDF.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 01.).

a Kormány tájékoztatására, a Kormány szükségletei szerint szakértői elemző anyagokat készít.²⁷

A Nyelvek Használatának Felügyelősége²⁸ egy speciális intézmény, amely figyelemmel kíséri a 2019-ben elfogadott *Törvény a Nyelvek Használatának Felügyelőségről* (*Law on the Inspectorate for the Use of Languages* [2019])²⁹ nevű törvény végrehajtását. Ez a törvény meghatározza az igazgató megválasztásának módját, a mandátumát, a hatásköröket, a munkavégzés módját és az intézmény normál működéséhez szükséges egyéb szervezeti és funkcionális kérdéseket. E törvény nyelvhasználatra vonatkozó rendelkezéseinek maradéktalan és következetes végrehajtásának felügyeletére az Igazságügyi Minisztériumon belül Nyelvek Használatának Felügyelősége (*Inspectorate for the use of languages*) jött létre jogi személy jogállással. A Felügyelőség alapelveit, illetékességét, az ellenőrzés megszervezését és az ellenőrzési eljárásait speciális törvény szabályozza.³⁰

III. A stratégia célja

Nincs központi macedón nyelvstratégiai dokumentum, ezért itt az alábbi nyelvi vonatkozású rendelkezések és jogszabályok főbb céljai következnek, továbbá a felhasznált rendelkezések, törvények, és az ezekben megfogalmazott célok.

A *Törvény a nyelvek használatáról* célja,³¹ hogy támogassa, védje és egyedi-
leg alkalmazza azt a hivatalos nyelvet, amelyet Észak-Macedónia lakosságá-
nak legalább 20%-a beszél, továbbá ábécéjét is. A *Nyelvhasználati Ügynökség*

27 Andeva–Sela–Matovski 2022: 117.

28 Inspectorate for the Use of Languages (Inspektorati për Përdorimin e Gjuhëve). <https://iuj.gov.mk/en/> (letöltés időpontja: 2023. 12. 19.) Lásd még: Andeva–Sela–Matovski (2022: 117).

29 The Law on the Inspectorate of the Use of Languages approved in the Assembly. Republic of North Macedonia, Ministry of Justice, Inspectorate for the use of languages. <https://iuj.gov.mk/en/the-law-on-the-inspectorate-for-the-use-of-languages-was-approved-by-the-assembly/> (letöltés időpontja: 2023. 12. 19.).

30 Andeva–Sela–Matovski 2022: 117.

31 Law on the Use of Languages spoken by at least 20% of the citizens of the Republic of Macedonia. Official Gazette 2008/2011. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2019\)019-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2019)019-e) (letöltés időpontja: 2024. 02. 17.), lásd még: Andeva–Sela–Matovski 2022: 117.

működtetésének feladata az intézmények támogatása a nevezett törvényben foglalt kötelezettségek teljesítésében.

A *Nyelvek Használatának Felügyelősége*³² figyelemmel kíséri a 2019-ben elfogadott *Törvény a Nyelvek Használatának Felügyelőségéről* (*Law on the Inspectorate for the Use of Languages* [2019]) végrehajtását. A Felügyelőség fő küldetése, hogy a jogállamiság és a jogbiztonság elveinek tiszteletben tartása mellett egyenlő esélyeket biztosítson Észak-Macedónia állampolgárai számára jogaik gyakorlásában és védelmében az államigazgatási szervek előtt.³³

IV. Szerkezeti felépítés

Észak-Macedónia alkotmányának 7. cikke rendelkezik a hivatalos nyelvről, annak ábécéjéről és a nemzetiségek nyelvéről és ábécéjéről. A cirill ábécével írt macedón nyelv a hivatalos nyelv az Észak-macedón Köztársaságban. Azokban a helyi önkormányzati egységekben, ahol a lakosok többsége valamely nemzeti-séghez tartozik, a macedón nyelv és a cirill ábécé mellett ezek nyelve és ábécéje is hivatalos használatban van, törvényben meghatározott módon. Azokban a helyi önkormányzati egységekben, ahol jelentős számú nemzetiséghez tartozó lakos él, a macedón nyelv és a cirill ábécé mellett ezek nyelve és ábécéje is hivatalos használatban van, törvényben meghatározott feltételekkel és módon.³⁴

A 2019. január 15-én közzétett nyelvhasználati törvényben (*Law on the use of languages*)³⁵ az 1. cikk (1) bekezdése szerint a macedón a hivatalos nyelv az ország egész területén. A (2) bekezdés szól arról, hogy szintén hivatalos az a

32 Inspectorate for the Use of Languages (Andeva–Sela–Matovski 2022: 117). Inspektorati për Përdorimin e Gjuhëve. Republic of North Macedonia, Ministry of Justice, Inspektorate for the use of languages. <https://iuj.gov.mk/mk/> (letöltés időpontja: 2024. 01. 25.).

33 *Mission and Vision*. Republic of North Macedonia, Ministry of Justice, Inspektorate for the use of languages. <https://iuj.gov.mk/en/mission/> (letöltés időpontja: 2023. 12. 18.).

34 The Constitution of the Republic of North Macedonia. https://www.sobranie.mk/the-constitution-of-the-republic-of-macedonia-ns_article-constitution-of-the-republic-of-north-macedonia.nspx (letöltés időpontja: 2024. 02. 17.).

35 Law on the Use of Languages. <https://iuj.gov.mk/wp-content/uploads/2020/10/THE-LAW-ON-THE-USE-OF-LANGUAGES-PDF.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 16.).

nyelv is, amelyet az állampolgárok legalább 20%-a beszél, és itt külön említi az albán nyelvet.³⁶

A 2019. januári törvény 18. cikke szerint a Nyelvhasználati Ügynökség feladata, hogy a törvényben foglalt célok megvalósítását segítse elő.³⁷

V. Intézkedési területek

Mivel nincs központi nyelvstratégia, ezért az intézkedési területekről szóló összefoglalót az alábbi jogi dokumentumok alapján állítjuk össze:

- az Észak-Macedón Köztársaság Alkotmánya,³⁸
- Törvény a nyelvek használatáról;³⁹
- Törvény a Nyelvek Használatának Felügyelőségről (*Law on the Inspectorate for the Use of Languages* [2019]).⁴⁰

A hivatalos és a regionálisan hivatalosan használható nyelvek státuszának biztosítása

Az Észak-Macedón Köztársaság Alkotmánya szerint a köztársaság hivatalos nyelve a macedón.⁴¹ Továbbá a nyelvek használatáról szóló törvény szerint

36 Opinion on the Law on the Use of Languages. <https://iuj.gov.mk/wp-content/uploads/2020/10/THE-LAW-ON-THE-USE-OF-LANGUAGES-PDF.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 16.), lásd e dokumentum 11. oldalát. Lásd még: Law on the Use of Languages. <https://www.pravdiko.mk/wp-content/uploads/2019/01/Zakon-za-upotreba-jazitsite-14-01-2019.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 16.).

37 Law on the Use of Languages. <https://iuj.gov.mk/wp-content/uploads/2020/10/THE-LAW-ON-THE-USE-OF-LANGUAGES-PDF.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 16.).

38 The Constitution of the Republic of North Macedonia. https://www.sobranie.mk/the-constitution-of-the-republic-of-macedonia-ns_article-constitution-of-the-republic-of-north-macedonia.nspx (letöltés időpontja: 2024. 02. 17.).

39 Law on the Use of Languages. <https://iuj.gov.mk/wp-content/uploads/2020/10/THE-LAW-ON-THE-USE-OF-LANGUAGES-PDF.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 16.).

40 The Law on the Inspectorate of the Use of Languages approved in the Assembly. Republic of North Macedonia, Ministry of Justice, Inspectorate for the use of languages. <https://iuj.gov.mk/en/the-law-on-the-inspectorate-for-the-use-of-languages-was-approved-by-the-assembly/> (letöltés időpontja: 2023. 12. 19.).

41 The Constitution of the Republic of North Macedonia. https://www.sobranie.mk/the-constitution-of-the-republic-of-macedonia-ns_article-constitution-of-the-republic-of-north-macedonia.nspx (letöltés időpontja: 2024. 02. 17.).

azokon a településeken, amelyekben a macedóntól eltérő nyelvet beszél a lakosság legalább 20%-a, ott azt a nyelvet is hivatalosan használhatják – a törvény 1. cikkének (2) bekezdése itt kifejezetten az albán nyelvet nevezi meg.⁴² A használat területe kiterjed a gazdasági, kulturális és hivatali élet, az oktatás, a tudomány, a törvényhozás, a kormányzás és az igazságszolgáltatás minden nyilvános színterére. Eszerint a lakosok minden hivatali ügyüket intézhetik a hivatalos státusú nyelveken. Ha az állampolgár olyan nyelvet beszél, amely nem a macedón, de a lakosság legalább 20%-a beszéli (gyakorlatilag az albán), akkor a személyi azonosító igazolványát is kiállíthatják az ő nyelvén. A macedóntól eltérő nyelv(ek) utcai nyelvi tájképben való megjelenését is biztosítja a törvény. Ezek a rendelkezések mind az albán nyelv státusát erősítik. Érdekes ez a helyzet, mert az alkotmányban csak a macedón van megnevezve hivatalos nyelvként, viszont utal arra a köztársaság alkotmánya, hogy a macedóntól eltérő nyelv(ek) is kerülhetnek hivatalosan használatos státusba, ám erről már törvény rendelkezik.⁴³

A törvény 1. cikk (4) bekezdése feljogosítja a helyi önkormányzatokat arra, hogy az adott településen 20%-nál alacsonyabb beszélői aránnyal rendelkező nyelveknek is adhat az önkormányzat hivatalosan használható státust.⁴⁴

A Nyelvhasználati Ügynökség feladatai

A Nyelvek használatáról szóló törvény 18. és 19. cikkei szabályozzák a Nyelvhasználati Ügynökség⁴⁵ feladatkörét. Ezt az ügynökséget azért hozták létre,

42 Law on the Use of Languages. <https://iuj.gov.mk/wp-content/uploads/2020/10/THE-LAW-ON-THE-USE-OF-LANGUAGES-PDF.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 01.).

43 The Constitution of the Republic of North Macedonia. https://www.sobranie.mk/the-constitution-of-the-republic-of-macedonia-ns_article-constitution-of-the-republic-of-north-macedonia.nspx és Law on the Use of Languages. <https://iuj.gov.mk/wp-content/uploads/2020/10/THE-LAW-ON-THE-USE-OF-LANGUAGES-PDF.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 01.).

44 Law on the Use of Languages. <https://iuj.gov.mk/wp-content/uploads/2020/10/THE-LAW-ON-THE-USE-OF-LANGUAGES-PDF.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 01.).

45 Az Észak-Macedónia Köztársaság Állampolgárainak Legalább 20%-a Által Beszélt Nyelv Használatával Foglalkozó Ügynökség.

hogy fejlessze, védje és standardizálja a lakosság legalább 20%-a által használt nyelveket (a macedón mellett gyakorlatilag az albánt).

A törvény 18. cikkének (3) bekezdése kifejezetten megnevezi, hogy az ügynökség az albán nyelvvel foglalkozó nyelvészeket és filológusokat alkalmaz.⁴⁶ Ebből is látszik, hogy ennek az intézkedésnek a célja elsősorban az, hogy a köztársaságban a macedón mellett az albán nyelv státusát erősítse. Az ügynökség vezetőjét a köztársaság kormánya nevezi ki, és az ügynökség évente beszámol a tevékenységéről a kormánynak.

A Nyelvhasználati Ügynökség feladatkörébe tartoznak a következő tevékenységek:

- a kormány által biztosított költségvetéséből támogatja a hivatalos nyelvekkel foglalkozó szervezeteket, különösen a fordítással és nyelvi lektorálással foglalkozókat;
- a köztársaság Hivatalos Közlönyében közzétett anyagok nyelvi lektorálását ellátja;
- elősegíti, hogy a lakosság legalább 20% által beszélt nyelvek minél általánosabb használatban legyenek;
- a köztársaság kormánya részére szakértői anyagokat készít;
- szakértői véleményeket fogalmaz meg minden olyan rendelkezéssel kapcsolatban, amely a köztársaság állampolgárainak nyelvhasználatára vonatkozik.⁴⁷

Nyelvek Használatának Felügyelősége

A nyelvek használatáról szóló törvény rendelkezik arról is, hogy felállítanak egy Nyelvek Használatának Felügyelősége nevű szervezetet, amelynek az a feladata,

46 Law on the Use of Languages. <https://iuj.gov.mk/wp-content/uploads/2020/10/THE-LAW-ON-THE-USE-OF-LANGUAGES-PDF.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 01.).

47 Law on the Use of Languages. <https://iuj.gov.mk/wp-content/uploads/2020/10/THE-LAW-ON-THE-USE-OF-LANGUAGES-PDF.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 01.).

hogy a törvény rendelkezéseinek végrehajtását felügyelje, és ez a Felügyelőség az Igazságügyi Minisztérium szerve.⁴⁸

A Felügyelőség alapvető küldetése, hogy a köztársaság polgárainak biztossítsa a törvény előtti egyenlőségét abban a tekintetben, hogy ne érje őket hátrányos megkülönböztetés a nyelvhasználatuk miatt.

VI. Ütemterv

Mivel nincs adat központi nyelvstratégiára, és az alkotmányban, valamint a törvényekben nincs meghatározva, ezért nem értelmezhető.

VII. Feladat- és hatáskörök

[VIII. Felügyelet, fenntartás és megújítás]

A Nyelvhasználati Ügynökség mint felelős intézet tevékenysége: a hivatalos nyelvek támogatása, azon nyelvek standardizációja és egységesítése, amelyeket a lakosság legalább 20%-a használ, továbbá intézményeknek támogatás nyújtása nyelvi vonatkozású ügyekben, valamint az albán nyelv hivatalos használatának bővítéséről rendelkező törvény megalkotása.⁴⁹

IX. Összehasonlítás, esetleges kitekintés

Észak-Macedónia törvényt alkotott azokra a nyelvekre vonatkozóan, amelyet Észak-Macedónia lakosságának legalább 20%-a beszél, és e nyelvek standardizációjáért és egységesítéséért nyelvhasználati ügynökséget is létrehozott.⁵⁰ Magyarországon nyelvtörvény nincs, viszont az Alaptörvényben szerepel a magyar nyelv és a kisebbségi nyelvek védelme: „Magyarország védi a magyar nyelvet. [...] Kinyilvánítjuk, hogy a velünk élő nemzetiségek a magyar politikai

48 Law on the Use of Languages. <https://iuj.gov.mk/wp-content/uploads/2020/10/THE-LAW-ON-THE-USE-OF-LANGUAGES-PDF.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 01.).

49 Law on the Use of Languages. <https://iuj.gov.mk/wp-content/uploads/2020/10/THE-LAW-ON-THE-USE-OF-LANGUAGES-PDF.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 01.).

50 Andeva–Sela–Matovski 2022: 117.

közösség részei és államalkotó tényezők. Vállaljuk, hogy örökségünket, egyedülálló nyelvünket, a magyar kultúrát, a magyarországi nemzetiségek nyelvét és kultúráját [...] ápoljuk és megóvjuk.”⁵¹ Az Észak-macedón Köztársaság alkotmányának preambulumban megemlíti az országban lakó nemzetiségeket is: „Macedónia a macedón nép nemzeti állama, és az Észak-macedón Köztársaságban élő albánok, törökök, vlachok, romák és más nemzetiségek számára biztosított a teljes állampolgári egyenjogúság és a macedón néppel való állandó együttélés.”⁵² Az alkotmány 7. cikke az országban beszélt nyelvekre vonatkozik: „A cirill ábécével írt macedón nyelv a hivatalos nyelv az Észak-macedón Köztársaságban. Azokban a helyi önkormányzati egységekben, ahol a lakosok többsége valamely nemzetiséghez tartozik, a macedón nyelv és a cirill ábécé mellett ezen lakosok nyelve és ábécéje is használható hivatalos nyelvként, törvényben meghatározott módon. Azokban a helyi önkormányzati egységekben, ahol jelentős számú, valamely nemzetiséghez tartozó lakos él, a macedón nyelv és a cirill ábécé mellett ezen lakosok nyelve és ábécéje is használható hivatalos nyelvként, törvényben meghatározott feltételekkel és módon.”⁵³ Az Észak-macedón Köztársaság 2 milliós lakosságának közel 30%-a albán, és ez a közösség napjainkban is aktívan tevékenykedik az albán nyelv széles körű használatáért. 2019 januárja óta törvény rendelkezik az albán nyelv hivatalos használatának bővítéséről, ami országos szintű használatot jelent, tehát olyan nyilvános nyelvhasználati színterekre vonatkozik, mint például a közigazgatási, egészségügyi, igazságügyi, rendőrségi és egyéb hivatalos ügyek intézése. Ez a módosítás ugyanazokat a használati lehetőségeket nyújtja az albán és a macedón nyelvnek.⁵⁴

51 Magyarország Alaptörvénye. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv> (letöltés időpontja: 2023. 10. 10.).

52 The Constitution of the Republic of North Macedonia. https://www.sobranie.mk/the-constitution-of-the-republic-of-macedonia-ns_article-constitution-of-the-republic-of-north-macedonia.nsp (letöltés időpontja: 2024. 02. 01.).

53 The Constitution of the Republic of North Macedonia. https://www.sobranie.mk/the-constitution-of-the-republic-of-macedonia-ns_article-constitution-of-the-republic-of-north-macedonia.nsp (letöltés időpontja: 2024. 01. 24.).

54 A 2019. január 15-én közzétett nyelvhasználati törvényben az 1. cikk (3) bekezdése azt jelenti, hogy a macedón nyelven kívül az albán nyelv is „hivatalos az Észak-Macedón Köztársaság központi kormányzatának minden szervében, központi intézményben, továbbá állami vállalatok, ügynökségek, igazgatóságok, intézmények és szervezetek, bizottságok,

A magyar alaptörvény védi a magyarországi nemzetiségek nyelvét és kultúráját. (Ezt a használatot azonban az is akadályozza, hogy a Magyarországon élő nemzetiségek egy részének a nyelve nem rendelkezik standard változattal, ami hátrányt jelent, amennyiben az elvárások szerint az iskolai oktatás vagy a hivatalok nyelve a standard.) Továbbá a 300 000 fős magyarországi roma lakosság⁵⁵ nyelvének és kultúrájának tanulmányozására és megőrzésére vonatkozóan is szükség lenne stratégiai kezdeményezésekre. 2015-ben a KSH azon népszámlálási adataiból, melyek a nemzetiségi hovatartozásra vonatkoznak, egy internetes oldalon térképet és elemzést készítettek. Azt mutatják be, hogy Magyarország egyes régióiban, kistérségeiben vagy településein mekkora a nemzetiségek aránya. Az elemzés szerint a magyarországi nemzetiségekhez sorolt roma és német nemzetiségek aránya a legnagyobb az országban. Magyarországon (a 2015-ös adatok szerint) a Mohácsi és Pécsváradi kistérségben a német nemzetiségűek aránya magas, a fenti két térségben a nemzetiségek aránya 27,3% és 25,1%. A Sellyei, Encsi, Szikszói és Edelényi kistérségekben a roma nemzetiségűek vannak túlsúlyban, az említett térségekben a nemzetiség aránya 27,8%, 23,7%, 21,2%, és 19,4%.⁵⁶ Ezek az adatok ahhoz nyújthatnak támpontot, hogy a

jogi személyek vonatkozásában is”. A 2. cikk arra utal, hogy mindezen szervek és intézmények felelősek azon tisztviselők szolgálatba állításáért, akik képesek kétnyelvűen lefolytatni az eljárásokat a polgárok bármilyen ügyében. „A közintézményekben az albán nyelvet kell használni a polgárokkal való kommunikáció során (6. cikk), a köztisztviselők közötti kommunikációban (3. cikk), valamint az Országgyűlés, a Kormány és az Állami Választási Bizottság munkájában (4., 5. és 15. cikk). Ezen szervek összes törvényét, szabályzatát, határozatát és hirdetését macedón és albán nyelven teszik közzé (17. cikk). Weboldalaiknak (6. cikk (4) és 9. cikk (6) bekezdése), neveknél (7. cikk (1) és (2) bekezdése), bélyegzőknél (7. cikk (3) bekezdése), fizetési nyomtatványoknak, pénzügyi jelentéseknek és a számláknak (8. cikk (2) bekezdése) kétnyelvűnek kell lenniük.” (Pál Helén fordítása) [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2019\)033-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2019)033-e) (letöltés időpontja: 2024. 02. 16.), lásd e dokumentum 11. oldalát.

55 *Magyarországi nemzetiségek 2022*. Infotabló 2022/21. https://www.parlament.hu/documents/10181/62903630/Infotablo_2022_21_nemzetisegek_2022.pdf/3fc61d13-7545-8d1b-d5cb-0b91f262c920?t=1657529613195 (letöltés időpontja: 2023. 10. 10.). Az Észak-macedón Köztársaságban a 2021-es népszámlálás adatai szerint a romák száma 46 433 fő volt: https://www.stat.gov.mk/publikacii/2022/POPIS_DZS_web_EN.pdf (letöltés időpontja: 2024. 02. 01.).

56 Elkészült Magyarország nemzetiségi térképe. *Portfolio* 2015, június 10. <https://www.portfolio.hu/ingatlan/20150610/elkeszult-magyarorszag-nemzetisegi-terkepe-215337> (letöltés

fent említett stratégiai kezdeményezések mely magyarországi területeket érinthetnek. Észak-Macedóniában törvényt alkottak bizonyos kisebbségi nyelvekre, ezeket hivatalos nyelvként használhatják egyes településeken vagy önkormányzatokban, ahol a kisebbség a lakosság legalább 20%-át tesz ki. A roma származásúak aránya a 2021-es népszámlálás adatai szerint egy önkormányzatban lépi túl a 20%-ot, a Šuto Orizari nevű területen eléri a 44,11%-ot.⁵⁷

Felhasznált irodalom

- Andeva–Sela–Matovski 2022. Andeva, Marina – Sela, Ylber – Matovski, Lazo: Languages and identities in North Macedonia: legal and political challenges to state formation. In *PRIORITIES REDEFINED: NEW REALITIES AFTER THE UKRAINIAN CRISIS. Seventeenth annual international conference on emerging ideas – AICEI 2022*. https://mpira.ub.uni-muenchen.de/116695/1/MPRA_paper_116695.pdf (letöltés időpontja: 2023. 10. 09.) 111–125.
- Braun 2019. Braun András: Az EU-integráció kérdései (Észak-)Macedóniában. In Koller Boglárka – Ördögh Tibor (szerk.): *Európaizáció a Nyugat-Balkánon*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019. 205–220.
- Census of Population, Households and Dwellings in the Republic of North Macedonia, 2021 – first dataset*. 30.03.2022. https://www.stat.gov.mk/PrikaziSooptenie_en.aspx?rbtxt=146 (letöltés időpontja: 2024. 02. 17.).
- Elkészült Magyarország nemzeti térképe. *Portfolio*, 2015. június 10. <https://www.portfolio.hu/ingatlan/20150610/elkeszult-magyarorszag-nemzetisegi-terkepe-215337> (letöltés időpontja: 2023. 12. 19.).
- Friedman 2001. Friedman, Victor A.: Macedonian. In Garry, Jane – Rubino, Carl (eds.): *Facts About The World's Languages: An Encyclopedia of the World's Major Languages, Past and Present*. A New England Publishing Associates Book, The H. W. Wilson Company, New York and Dublin, 2001.

időpontja: 2023. 12. 19.).

57 *Census of Population, Households and Dwellings in the Republic of North Macedonia, 2021 – first dataset*. 30.03.2022. https://www.stat.gov.mk/PrikaziSooptenie_en.aspx?rbtxt=146 (letöltés időpontja: 2024. 02. 17.).

- 435–439. <https://web.archive.org/web/20190710210850/http://humstatic.uchicago.edu/mahimahi/media/faculty/vfriedm/164Friedman01.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 20.).
- Kadriu–Sela 2017. Kadriu, Bekim – Sela, Ylber: The right to use the Albanian language as an official language in Macedonia: the new draft law, its content, advancement and comparison. *International Journal of Business and Technology* 6. (2017) Iss. 1, Article 1. 1–11. DOI: 10.33107/ijbte.2017.6.1.01. <https://knowledgecenter.ubt-uni.net/ijbte/vol6/iss1/1/> (letöltés időpontja: 2024. 02. 01.).
- Kiselinovski 2016. Kiselinovski, Stojan: Historical roots of the Macedonian language codification. *Studia Srodkowoeuropejskie i Balkanistyczne*, Tom XXIV. (2016) Polska Akademia Umijetnosci, 133–146. DOI 10.4467/2543733XS SB.16.009.6251. https://ejournals.eu/pliki_artykulu_czasopisma/pelny_tekst/7368f043-dc61-4314-b528-4c34c260716e/pobierz (letöltés időpontja: 2024. 05. 07.).
- Languages in country: Albanian. *The World Atlas of Languages*. UNESCO https://en.wal.unesco.org/search?keys=albanian&f%5B0%5D=content_type%3Alanguage_in_country (letöltés időpontja: 2024. 01. 24.).
- Macedonian. *The World Atlas of Languages*. UNESCO https://en.wal.unesco.org/discover/languages?text=macedonian&sort_by=title (letöltés időpontja: 2024. 01. 24.).
- Magyarországi nemzetiségek 2022. *Infotabló* 2022/21. https://www.parlament.hu/documents/10181/62903630/Infotablo_2022_21_nemzetisegek_2022.pdf/3fc61d13-7545-8d1b-d5cb-0b91f262c920?t=1657529613195 (letöltés időpontja: 2023. 10. 10.).
- Маринов 2013. Маринов, Чавдар: В защита на родната реч: стандартизирането на македонския език и българо-македонските лингвистични полемики. In Даскалов, Румен – Маринов, Чавдар (сътст.): *Преплетените истории на Балканите*. Том 1: Национални идеологии и езикови политики. София, НБУ, 2013. 418–483.
- Márky 2022. Márky Zoltán 2022. A macedón kérdés. *Országút*, 2022. augusztus 13. <https://orszagut.com/kitekinto/vitatott-mult-megbicsaklott-jelen-avagy-a-macedon-kerdes-3143> (letöltés időpontja: 2023. 10. 05.).

- Rizankoska–Trajkoska 2019. Rizankoska, Josipa – Trajkoska, Jasmina: Explaining public support for the law on the use of languages in Macedonia. *Journal of Liberty and International Affairs*, 5. (2019) 1. sz. 9–30. <https://d-nb.info/1198311290/34> (letöltés időpontja: 2023. 12. 18.).
- Topolinjska 1998. Topolinjska, Zuzanna: In place of a foreword: facts about the Republic of Macedonia and the Macedonian language. *International Journal of the Sociology of Language*, 131. (1998). The Sociolinguistic Situation of the Macedonian Language. Mouton de Gruyter. 1–11.
- Total resident population, households and dwellings in the Republic of North Macedonia. Census 2021*. Republic of North Macedonia State Statistical Office, Skopje 2022. https://www.stat.gov.mk/publikacii/2022/POPIS_DZS_web_EN.pdf (letöltés időpontja: 2024. 02. 01.).
- Vati 2008. Vati Tamás: Macedónia történeti kronológiája. In Dr. Tóth József – dr. Dövényi Zoltán – dr. Pap Norbert (szerk.): *A Balkán keresztútján: Macedónia a XXI. század elején*. (Balkán Füzetek No. 6.) PTE TTK FI Kelet-Mediterrán és Balkán Tanulmányok Központja, Pécs, 2008. 5–12.
- Vidoeski 1998. Vidoeski, Božidar: Five decades since the codification of the Macedonian language. *International Journal of the Sociology of Language*, 131. (1998) The Sociolinguistic Situation of the Macedonian Language. 13–29.

Jogi források

- Fifth opinion on North Macedonia*. Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities (ACFC). Council of Europe, 2022. <https://rm.coe.int/5th-op-north-macedonia-en/1680a82967> (letöltés időpontja: 2024. 01. 24.).
- Law on the Use of Languages. Official Gazette of The Republic of Macedonia. 14. January 2019. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2019\)019-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2019)019-e) (Закон за употреба јазиците. <https://meta.mk/en/law-on-use-of-languages-published-in-official-gazette/>) (letöltés időpontja: 2024. 02. 16.).
- Magyarország Alaptörvénye. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv> (letöltés időpontja: 2023. 10. 10.).

Opinion on the Law on the Use of Languages. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2019\)033-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2019)033-e) (letöltés időpontja: 2024. 02. 16.).

The Constitution of the Republic of North Macedonia (Észak-Macedónia alkotmánya). https://www.sobranie.mk/the-constitution-of-the-republic-of-macedonia-ns_article-constitution-of-the-republic-of-north-macedonia.nsp (letöltés időpontja: 2023. 12. 19.).

MONTENEGRÓ NYELVSTRATÉGIÁJA

Alapadatok

Érintett nyelvek: montenegrói

Érintett országok: Montenegró (Crna Gora)

A nyelv státusa az érintett országban: Montenegró hivatalos nyelve¹

Beszélőközösség mérete: Montenegró lakosainak a száma 2011-ben 625 266 fő volt.² A lakosság anyanyelv szerinti megoszlása: montenegrói 229 251 fő, szerb 265 895 fő, bosnyák 33 077 fő, albán 32 671 fő, horvát 2791 fő, montenegrói-szerb 369 fő.³

-
- 1 Montenegró alkotmánya szerint a szerb, a bosnyák, az albán és a horvát is hivatalos nyelv. Montenegro's Constitution of 2007 with Amendments through 2013 (Article 13.). https://legislationonline.org/sites/default/files/documents/be/Montenegro_Constitution_2006_am2013_en.pdf (letöltés időpontja: 2024. 01. 25.).
 - 2 *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u Crnoj Gori / Census of Population, Households and Dwellings in Montenegro 2011.* <https://monstat.org/eng/page.php?id=479&pageid=57> (letöltés időpontja: 2023. 09. 07.). Többszemzetiségű az ország, 2018-as adatok szerint a lakosainak körülbelül 45%-a montenegrói, 29%-a szerb, 9%-a bosnyák, 5%-a albán, 3%-a muszlim. Hat őshonos nyelvet tartanak számon az országban, ezek a bosnyák, horvát, dalmát, montenegrói, szerb, geg albán. Republic of Montenegro. *Ethnologue*. <https://www.ethnologue.com/country/ME/> (letöltés időpontja: 2020.10.02.).
 - 3 *Census 2011 data – Montenegro.* Statistical Office of Montenegro. <https://monstat.org/eng/page.php?id=393&pageid=57> (letöltés időpontja: 2024. 01. 08.).

A stratégiai dokumentum típusa: Montenegró alkotmánya,⁴ oktatási törvény,⁵

A montenegrói nyelv nyelvtana mint az ország hivatalos nyelvi szabálykönyve.⁶

A stratégia természete: A nyelv standardizálása és a nyelvi tervezésre intézmények létrehozása

A stratégia kiterjedése: Nem értelmezhető, mivel központi, tehát kormányzati nyelvpolitikára alapuló és tudományos konszenzussal megalkotott általános nyelvstratégiai dokumentum nem készült

A stratégia időtartama: Nem értelmezhető, mivel központi, tehát kormányzati nyelvpolitikára alapuló és tudományos konszenzussal megalkotott általános nyelvstratégiai dokumentum nem készült

Intézkedési területek (felsorolva): A montenegrói nyelv hivatalos nyelvvé tétele. Oktatási törvény, *A montenegrói nyelv nyelvtana* mint az ország hivatalos nyelvi szabálykönyve közzététele

Felelős intézet, kidolgozó: Montenegró kormánya, kijelölt intézmények: Matica crnogorska, Montenegrói Nyelv és Irodalom Kara

„Nyelvstratégiai mátrix”: Az UNESCO World Atlas of Languages oldala szerint a montenegrói nyelv potenciálisan veszélyeztetett⁷

I. A nyelv története, jelenkori állapota

A délszláv törzsek között kialakuló elkülönülést segítették a Balkán földrajzi jellemzői, vagyis a hegyes-völgyes, szabdalt táj, ami akadályozta a közlekedést és a kapcsolattartást a letelepült szláv közösségek között. Az önazonosító népeveket a 8. századtól kezdve kezdték használni az egyébként földrajzilag és

4 Montenegró's Constitution of 2007 with Amendments through 2013. https://legislationline.org/sites/default/files/documents/be/Montenegro_Constitution_2006_am2013_en.pdf (letöltés időpontja: 2024. 01. 25.).

5 General Law on Education. https://planipolis.iiep.unesco.org/sites/default/files/ressources/montenegro_general_law_on_education.pdf (letöltés időpontja: 2024. 01. 25.). Opšti zakon o obrazovanju i vaspitanju. <https://www.katalogpropisa.me/wp-content/uploads/2021/06/Opsti-zakon-o-obrazovanju-i-vaspitanju.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 01. 25.).

6 Boskovic 2010. A szabályzatot lásd: Čirgić–Pranjković–Silić 2010.

7 Montenegrin. *The World Atlas of Languages*. UNESCO. <https://en.wal.unesco.org/languages/montenegrin> (letöltés időpontja: 2024. 01. 25.).

politikailag is széttagolt szláv törzsek. A mai Montenegró, Koszovó és Dél-Szerbia területén ekkor már szerb törzsek éltek. Montenegró lakosságának a hegyvidéki elszigeteltség következtében kialakult a saját Crna Gora-i tudata, miközben annak is tudatában voltak, hogy a többi szerbvel etnikailag, vallásilag azonosak, a nyelv, a kultúra révén és a török hódítás előtti időszak közös történelméből kifolyólag közösséget alkotnak.⁸ A 12. század végétől a 14. század második feléig Montenegró területe szerb uralom alatt állt, majd ezután montenegrói dinasztiák vették át a hatalmat. A 14. században Cetinje város központi szerepet kapott. Itt alapították 1493-ban az első nyomdát a Balkánon, majd egy évvel később, 1494-ben kinyomtatták az *Octoechos* című ortodox liturgikus munkát, amely az első cirill betűkkel nyomtatott könyv Délkelet-Európában. A 14. század végétől kezdve a török hódítás elleni küzdelem kísérte végig az ország történelmét, majd 1910-ben Montenegró önálló királyság lett.⁹ 2006 után, amikor Montenegró elszakadt Szerbiától, az új alkotmány értelmében a hivatalos nyelvet montenegróinak nevezték el.¹⁰ Azonban 2007 óta vita folyik a szerb nyelv státusáról Montenegrón belül. A szerb ellenzéki pártok, civil szervezetek és akademikusok úgy vélik, hogy 2011 óta diszkriminálják a szerb nyelvet és a cirill írást az iskolákban. 2017 végén a Nemzetközi Szabványügyi Szervezet (International Organization for Standardization) nemzetközi ISO-kódot adott a montenegrói nyelvnek. Az ezt megelőző 9 éves folyamatot a Djurdje Crnojevic Montenegrói Nemzeti Könyvtár irányította. A nyelv neve angolul és franciául montenegrói [Montenegrin/monténégrin] lett. Ezután a montenegrói nyelv hivatalosan elkülönült a szerb nyelvtől, jóllehet a lakosság nagy része a szerb nyelvet beszéli.¹¹ Montenegró lakossága körében a jugoszláv szemléletmódtól

8 Borsányi 2003.

9 Montenegró. 1. Political, social and economic background and trends. 1.1. Historical development. *Eurydice*. European Commission. 2024. <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/montenegro/historical-development> (letöltés időpontja: 2024. 01. 25.).

10 Montenegró's Constitution of 2007 with Amendments through 2013. https://legislationline.org/sites/default/files/documents/be/Montenegro_Constitution_2006_am2013_en.pdf (letöltés időpontja: 2023. 12. 06.).

11 *First results – Population census 2011*. Statistical Office of Montenegro. <https://monstat.org/eng/page.php?id=479&pageid=57> (letöltés időpontja: 2024. 01. 25.).

való elszakadás és az új, önálló államhoz tartozó önálló nyelv tudata csak lassan alakul ki. 2003-ban a többség még a szerb nyelvet vallotta anyanyelvének. Abban az évben a népszámlálás adatai szerint a lakosság mindössze 21,53 százaléka vallotta anyanyelvének a montenegróit, 59,67 százalékuk pedig a szerb nyelvet. Az újabb közvélemény-kutatások enyhe elmozdulást mutattak a montenegrói javára. Egy 2010-ben végzett felmérés szerint a válaszadók 41,6 százaléka a szerb nyelvet vallotta anyanyelvének, 38,2 százalékuk pedig a montenegróit.¹² A 2011-es népszámlálás adatai szerint a montenegróit a lakosság 36,6%-a vallotta anyanyelvének, a szerbet 42,5%-a.¹³ Jugoszlávia összeomlása előtt Szerbiának, Horvátországnak, Boszniának és Montenegrónak egy nyelve volt, a szerb-horvát. Függetlenné válása után Horvátország igyekezett kiemelni a különbségeket a saját nyelvében, ezt a nyelvet most horvátnak hívják. A boszniai muszlimok hasonló erőfeszítéseket tettek Bosznia-Hercegovinában a kodifikált bosnyák nyelv hivatalos használatára. Amíg Montenegró államszövetségben volt Szerbiával 2006-ig, úgy tűnt, hogy Montenegrónak nincs külön nyelve.¹⁴

Jugoszlávia felbomlása után a létrejött tagköztársaságokban a politikai elkülönülés megtörte az addigi nyelvi egységet, és az egyes intézkedések a nyelvi elkülönülés felé irányulnak. A jugoszláviai szerbhorvát nyelvben is voltak különbségek, például korábban is léteztek nyelvjárási különbségek, továbbá a horvátok latin alapú írást használtak, a szerbek a cirill alapút. A tagországok szétválása után a nyelvjárási különbségeket már nyelvi különbségeknek tartották.¹⁵

12 Boskovic 2010.

13 *Census 2011 data – Montenegro*. Statistical Office of Montenegro. <https://monstat.org/eng/page.php?id=393&pageid=57> (letöltés időpontja: 2024. 01. 8.).

14 Boskovic 2010.

15 Boskovic 2010.

Anyanyelv	Összesen
<i>Montenegrói</i>	229251
<i>Szerb</i>	265895
<i>Bosnyák</i>	33077
<i>Albán</i>	32671
<i>Horvát</i>	2791
<i>Montenegrói-szerb</i>	369
<i>Angol</i>	185
<i>Horvát-szerb</i>	224
<i>Bosnyák</i>	3662
<i>Magyar</i>	225
<i>Macedón</i>	529
<i>Anyanyelv</i>	3318
<i>Német</i>	129
<i>Roma</i>	5169
<i>Román</i>	101
<i>Orosz</i>	1026
<i>Szlovén</i>	107
<i>Szerb-horvát</i>	12559
<i>Szerb-montenegrói</i>	618
<i>Más</i>	2917
<i>Regionális nyelvek</i>	458
<i>Nem nyilatkozott</i>	24748

1. táblázat¹⁶, Montenegró 2011-es népszámlálási adatai a lakosok anyanyelvére vonatkozóan

16 Az adatok forrása: Statistical Office of Montenegro
<https://monstat.org/eng/page.php?id=393&pageid=57> (letöltés időpontja: 2024. 01. 25.).

II. Jogi, közigazgatási alapok, előzmények

2008. január 24-én a montenegrói kormány bizottságot hozott létre a montenegrói nyelv standardizálására. A bizottság feladata volt a nyelvtan és a helyesírás kidolgozása, továbbá a montenegrói nyelv szótárának kiadása. Elnöke Branko Banjević volt. A kormány évente mintegy 350 000 eurót költött a bizottságra. Az új helyesírást 2009 júliusában tette közzé az Oktatási és Tudományos Minisztérium (Ministry of Education and Science/Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija) az ország hivatalos közlönyében, a Službeni list nevű kiadványban.¹⁷ Ez a helyesírás két új karaktert vezetett be, a š-t és a ž-t. Ezzel egy időben két kulturális intézményt neveztek ki a hivatalos nyelvi tervezés intézményének.¹⁸ Az egyik, a Matica crnogorska még 1993-ban magánintézetként alakult meg Cetinjében. 2008-ban törvényt alkottak Law on Matica crnogorska (Zakon o Matici crnogorskoj) néven, mely állami támogatást nyújtott e szervezetnek, hogy támogassa a demokratikus és multi-etnikus montenegrói kultúrát.¹⁹ A másik intézmény a Montenegrói Nyelv és Irodalom Intézete (Institut za crnogorski jezik i književnost), ezt 2010-ben alapította a montenegrói kormány és Adnan Čirgić lett az igazgatója.²⁰ Az intézet 4 évvel később megszűnt, amikor a kormány tudományos kutatási és felsőoktatási intézménnyé alakította át: a Montenegrói Nyelv és Irodalom Karává (Fakultet za crnogorski jezik i književnost), amelynek székhelye Cetinje. Az intézet fő tevékenységei: a montenegrói irodalmi és nyelvi múlt tanulmányozása, a montenegrói nyelv standardizálása, a montenegrói nyelvek szótárának és a montenegrói nyelv szótárának elkészítése, a montenegrói nyelv és irodalom tanulmányozása a múltban és a jelenben,

17 *Pravopis Crnogorska Jezika i Rječnik crnogorskoga jezika (pravopisni rječnik)* <https://www.scribd.com/document/455984079/pravopis-pdf> (letöltés időpontja: 2024. 02. 21.), lásd még: Nakazawa 2015: 132–133.

18 Nakazawa 2015: 132–133.

19 http://www.podaci.net/_gCGO/zakoni/Zakon_o_Matici_crnogorskoj/a-ai5g.html (letöltés időpontja: 2024. 02. 21.), <https://www.maticacrnogorska.me/o-matici.html> (letöltés időpontja: 2024. 01. 09.).

20 <http://fcjk.me/en/> (letöltés időpontja: 2024. 05. 22.).

publikáció, tudományos találkozók szervezése.²¹ A várakozások szerint ezek az intézmények együtt vállalnak majd szerepet a nyelvi tervezésben.²²

2010-ben a montenegrói kormány elfogadta az új oktatási törvényt, továbbá jóváhagyta *A montenegrói nyelv nyelvtanát*, mint az ország hivatalos nyelvi szabálykönyvét. A könyv első kiadása 2010. szeptember 4-én jelent meg a könyvesboltokban. A montenegrói nyelv lexikonjának kiadását későbbre tervezték. 2004-ben a kormány megváltoztatta az iskolák tantervét, így a kötelező nyelvórák azután nem szerb, hanem anyanyelv (szerb, montenegrói, horvát, bosnyák) címkét kaptak. A 2007. október 22-ei alkotmány a montenegrói nyelvet nevezte meg hivatalos nyelvként. Bár a mai Montenegróban az alkotmány egyenlő jogúnak ismeri el a cirill és a latin betűs írást, a latinositás felgyorsult.²³

III. A stratégia célja

A montenegrói nyelv standardizálása, hivatalos nyelvi státusának megerősítése, és az önálló országhoz tartozó nyelv megalapozása nyelvi tervezésre szakosodott intézményekkel és az új oktatási törvénnyel, *A montenegrói nyelv nyelvtana* mint az ország hivatalos nyelvi szabálykönyve megjelentetésével és *A montenegrói nyelv lexikonjának* kiadási tervével.

A Matica crnogorska nevű szervezet célja, hogy fejlessze a multietnikus és multikulturális demokratikus társadalom értékeit, továbbá erősíti és fejleszti a montenegróiak nemzeti és kulturális identitását; megerősíti a Montenegróban élő más nemzetek nemzeti és kulturális identitását; kialakítja és ösztönzi a montenegrói diaszpóra és Montenegró kapcsolatait; tanulmányozza és megerősíti Montenegró történelmi és kulturális örökségét; népszerűsíti azokat a történelmi és kortárs értékeket, amelyek létfontosságúak Montenegró identitása és kulturális jóléte szempontjából; lakossági fórumokat és előadásokat szervez Montenegró demokratikus kulturális és multinacionális identitásának erősítése érdekében; a kitűzött programcéloknak megfelelő kiadói tevékenységet végez;

21 <http://fcjk.me/misija-i-vizija/> (letöltés időpontja: 2024. 05. 22.).

22 Nakazawa 2015: 132–133.

23 Nakazawa 2015: 134.

programcéljainak megerősítése és a közéleti befolyás erősítése érdekében belső szervezetet alakít, taglétszámot bővít; együttműködik hazai és külföldi intézményekkel a kultúra, a tudomány és a művészet területén.²⁴

A Montenegrói Nyelv és Irodalom Karának célja a montenegrói nyelv folyamatos és tervszerű gondozása, a nyelvi tudatosság fejlesztése Montenegróban, a montenegrói irodalmi és nyelvészeti tendenciák tanulmányozása a múltban és a jelenben. A montenegrói nyelvi és irodalmi, tehát kulturális örökség megőrzése. Hozzájárul a montenegrói nyelv és irodalom népszerűsítéséhez Montenegróban és Európában; a nyelvi tudatosság fejlesztéséhez Montenegróban; a nyelv és irodalom területén végzett tudományos kutatómunkához. Céljai közé tartozik az ismeretterjesztés a montenegrói nyelvről és irodalomról, valamint azok jellemzőiről Montenegróban és a diaszpórában.²⁵

A célok közé tartozott a montenegrói nyelv mint önálló nyelv nemzetközi elismertetése, ez 2017-ben megvalósult.²⁶

IV. Szerkezeti felépítés

Mivel nincs egységes stratégiai dokumentum, csak különböző nyelvi vonatkozású jogszabályok, szerkezeti felépítés nem állapítható meg.

A Matica crnogorska-törvény (Zakon o Matici crnogorskoj) szerkezete:

1. A Matica crnogorska önálló közérdekű szervezet.
- 2–3. Tevékenységei általánosságban.
4. Jogi személy.
5. Munkája nyilvános.
6. Alapszabálya.

24 Zakon o Matici Crnogorskoj. http://www.podaci.net/_gCGO/zakoni/Zakon_o_Matici_crnogorskoj/a-ai5g.html (letöltés időpontja: 2024. 02. 21.), <https://www.maticacrnogorska.me/zakon.html> (letöltés időpontja: 2024. 02. 21.).

25 Fakultet za Crnogorski Jezik i Književnost. <http://fcjk.me/> (letöltés időpontja: 2024. 04. 24.).

26 Tomovic, Dusica 2017. <https://balkaninsight.com/2017/12/12/montenegrin-language-gained-international-recognition-12-12-2017/> (letöltés időpontja: 2023. 12. 05.).

7. Részletes tevékenységei.

8–9. Finanszírozása.²⁷

V. Intézkedési területek

1. A montenegrói nyelv standardizálása

Bizottság létrehozása a montenegrói nyelv standardizálására: 2008.²⁸ Új helyesírás bevezetése.²⁹ *A montenegrói nyelv nyelvtana* (Gramatika Crnogorska Jezika) kiadása, mint az ország hivatalos nyelvi szabálykönyve és *A montenegrói nyelv lexikonjának* kiadási terve az önálló országhoz tartozó nyelv megalapozását szolgálja.³⁰ A montenegrói nyelv elnevezést bevezették az élet számos területén, hogy Montenegró lakosságát hozzászoktassák a nyelv montenegrói elnevezéséhez.³¹

2. Új helyesírás bevezetése

2009. július 19-én léptette életbe az Oktatási és Tudományos Minisztérium az ország hivatalos közlönyében (Službeni list);³² ez a helyesírási intézkedés két új karaktert vezetett be, a ś-t és a ž-t.

3. A montenegrói nyelv nyelvtanának kiadása 2010-ben

4. Nyelvi tervezési céllal működő intézmények létrehozása és támogatása

27 Zakon o Matici Crnogorskoj. http://www.podaci.net/_gCGO/zakoni/Zakon_o_Matici_crnogorskoj/a-ai5g.html (letöltés időpontja: 2024. 02. 21.).

28 Nakazawa 2015: 131.

29 Nakazawa 2015: 131.

30 Boskovic 2010.

31 Stojanović 2020: 324.

32 Pravopis crnogorskoga jezika i rječnik crnogorskoga jezika (pravopisni rječnik). Crna Gora, Ministarstvo Prosvjete i Nauke. Službeni list Crne Gore, broj 46/2009. (non vidi).

5. Új oktatási törvény létrehozása, az oktatási rendszer megváltoztatása

A kormány 2004-ben megváltoztatta az iskolai tantervet, eszerint a kötelező nyelvórák ezután nem szerb, hanem anyanyelv (szerb, montenegrói, horvát, bosnyák) címkét kaptak. Az állam és az oktatási hatóságok határozatot hoztak arról, hogy a montenegrói iskolákban a Szerb nyelv és irodalom tantárgy helyett Anyanyelv és irodalom tantárgyat tanítanak, és a tanulók és a szüleik tetszés szerint megválaszthatták a nyelv nevét. Röviddel ezután módosították ezt a határozatot, és az Anyanyelv mellé a szerb, a montenegrói, a horvát vagy a bosnyák került.³³

6. A montenegrói nyelv nemzetközi elismertetése a szerbtől független nyelvként³⁴

7. Alkotmánymódosítás

A 2007. október 22-ei alkotmány a montenegrói nyelvet nevezte meg az ország hivatalos nyelvként.³⁵

VI. Ütemterv

Nincs erre vonatkozó adat.

VII. Feladat- és hatáskörök

A Matica crnogorska feladata:

„A montenegróiak és a Montenegróban élők kulturális identitásának megőrzése és fejlesztése a lelkiség, a tudomány és a művészi kreativitás minden

³³ Boskovic 2010, Stojanović 2020: 323.

³⁴ Tomovic 2017.

³⁵ Boskovic 2010, Stojanović 2020: 325., 326.

területén, különös tekintettel a montenegróiak nemzeti és kulturális öntudatának megerősítésére az országban és a világban. Ennek érdekében a Matica ösztönzi Montenegro kulturális és történelmi örökségének tanulmányozását, monografikus és időszaki kiadványokat, antológiákat ad ki, szakértői paneleket és előadásokat szervez, kapcsolatokat épít ki montenegrói emigránsokkal és külföldi kulturális intézményekkel. A MATICA nevű szociális, tudományos és kulturális folyóirat kiadása.”³⁶

A Montenegrói Nyelv és Irodalom Kara (Fakultet za crnogorski jezik i književnost) fő feladatai:

- a montenegrói irodalmi és nyelvi múlt tanulmányozása;
- a montenegrói nyelv standardizálása;
- a montenegrói nyelvek szótárának és a montenegrói nyelv szótárának elkészítése;
- a montenegrói nyelv és irodalom tanulmányozása a múltban és a jelenben;
- publikáció;
- tudományos találkozók szervezése.³⁷

VIII. Felügyelet, fenntartás és megújítás

Montenegro kormánya.

IX. Összehasonlítás, esetleges kitekintés

Központi, tehát kormányzati nyelvpolitikára alapuló és tudományos konszenzussal megalkotott általános nyelvstratégiai dokumentum nem készült. Jugoszlávia felbomlása után új nemzetállamok jöttek létre, és ennek tudatosításához fontosnak tartják hangsúlyozni a politikai, kulturális és nyelvi különválást is.

36 <https://www.maticacrnogorska.me/o-matici.html> (A fejezet szerzőjének fordítása. Letöltés időpontja: 2024. 01. 09.).

37 Fakultet za Crnogorski Jezik i Književnost. <http://fcjk.me/> (letöltés időpontja: 2024. 04. 24.).

Az új országokban az addig egységesnek tartott szerb-horvát nyelvet felváltotta az önálló államok önállónak tartott nyelve, és napjainkban e nyelvek támogatása zajlik. Azonban Montenegró lakosságának jelentős része napjainkban is szerb anyanyelvűnek vallja magát, és csak lassan azonosulnak a montenegrói-nak nevezett anyanyelvvel. Magyarországot és a szomszédos országokat tekintve, az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlása után, amikor önálló államok alakultak ki, az egyes országokban nemzetállami törekvések jelentek meg, ez pedig a kisebbségi helyzetbe került magyarokat is érintette (például a nyelvi jogait illetően). Alapvető különbség Magyarország és Montenegró között, hogy a nyelvre vonatkozó standardizációs intézkedések a montenegrói nyelvre csak az utóbbi évtizedekben váltak intenzívebbé, míg a magyar nyelv esetében ez már hosszabb előzményekre tekint vissza. A montenegrói nyelvet 2017-ben tudták elismertetni nemzetközileg a szerbtől független nyelvként. Azonban a montenegrói nyelv új nyelvtanának bírálói is akadtak. Például bírálták az archaikus formák mesterséges újraélesztését és a horvát nyelvtani formákra való túlzott támaszkodást, továbbá azt hangoztatták, hogy egy különálló nyelv kreálása politikai döntés. Mások szerint a standard nyelvváltozat megteremtésével Montenegró nemzeti identitását és kultúráját hivatalosan is jóváhagyták.³⁸

A magyarlakta területek elcsatolása után a magyar nyelv helyi változatainak függetlenítése nem jelent meg, e területek elkülönülését magyar oldalról máig nemzeti tragédiaként tartják számon. Bár az egyes csoportok különélése miatt az általuk beszélt magyar nyelvben és a helyi kultúrában is megjelentek különbségek, de minden csoportban hangsúlyozzák az egyes magyar közösségek összetartozását.

38 Boskovic 2010.

Felhasznált irodalom

- Borsányi 2003. Borsányi András: *Montenegró a függetlenné válás útján*. Doktori (PhD) értekezés. Budapest, 2003.
<https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/11958/ertekezes.pdf;jsessionid=986F555FF18EE33E2F44A15ABF88A1A7?sequence=1> (letöltés időpontja: 2023. 10. 04.).
- Boskovic, 2010. Boskovic, Mirko: Montenegro Says Farewell to ‘Mother Tongue’. *BalkanInsight*, September 20, 2010. 07:38. <https://balkaninsight.com/2010/09/20/montenegro-says-farewell-to-mother-tongue/> (letöltés időpontja: 2023. 10. 04.).
- Čirgić–Pranjeković–Silić 2010. Čirgić, Adnan – Pranjeković, Ivo – Silić, Josip: *Gramatika Crnogorska Jezika*. Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija, Podgorica, 2010. https://www.ucg.ac.me/skladiste/blog_20852/objava_68013/fajlovi/gramatika%20crnogorskog%20jezika.pdf (letöltés időpontja: 2024. 02. 02.).
- Nakazawa 2015. Nakazawa, Takuya: The Making of “Montenegrin Language”: nationalism, language planning, and language ideology after the collapse of Yugoslavia (1992–2011). *Südosteuropäische Hefte*, 4. (2015) 1. sz. 127–141. https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/43028/ssoar-sudosteurh-2015-1-nakazawa-The_making_of_Montenegrin_language.pdf?sequence=1 (letöltés időpontja: 2023. 12. 08.).
- Stojanović 2020. Stojanović, Jelica: *The development path of the Serbian language and script*. Matica srpska – Members’ Society of Montenegro, Department of Serbian Language and Literature, Podgorica, 2020. <https://maticasrpsk-acg.org/wp-content/uploads/2021/02/THE-DEVELOPMENT-PATH-OF-THE-SERBIAN-LANGUAGE-AND-SCRIPT.pdf> (letöltés időpontja: 2024. 01. 09.).
- Tomovic 2017. Tomovic, Dusica: Montenegrin Language Granted International Recognition. *BalkanInsight* December 12, 2017. <https://balkaninsight.com/2017/12/12/montenegrin-language-gained-international-recognition-12-12-2017> (letöltés időpontja: 2023. 12. 05.).

Jogi források

- Montenegro's Constitution of 2007 with Amendments through 2013. https://legislationline.org/sites/default/files/documents/be/Montenegro_Constitution_2006_am2013_en.pdf (letöltés időpontja: 2023. 12. 06.).
- General Law on Education. <https://www.gov.me/dokumenta/a5f6b50c-2d6f-475d-8d65-1e124d10b33e> (letöltés időpontja: 2024. 02. 02.).
- Pravopis crnogorskoga jezika i rječnik crnogorskoga jezika (pravopisni rječnik). Crna Gora, Ministarstvo Prosvjete i Nauke. Službeni list Crne Gore, broj 46/2009. (non vidi).
- The Strategic Plan of Education reform for the period 2003–2004. https://planipolis.iiep.unesco.org/sites/default/files/ressources/montenegro_strategic_plan_ed_reform_2003-2004.pdf (letöltés időpontja: 2024. 01. 09.).
- Zakon o Matici crnogorskoj (Law on Matica crnogorska), 27. marta 2008. http://www.podaci.net/_gCGO/zakoni/Zakon_o_Matici_crnogorskoj/ai5g.html (letöltés időpontja: 2024. 01. 09.).